

ВІСНИК THE HERALD

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

ЗМІСТ

М. Щербак. Велика п'ятниця. Великдень	1
А. Свидницький. Великдень у подолян	1
І. В-к. Зустріч на Середньому Сході	2
П. К. Ще одна держава в Африці	4
А. О. Сучасна Румунія	4
А. Юренко. Будівельна „колективізація” міського на- селення	6
М. Шандрук. Революція в летунстві	9
І. Хорольський. В полоні обставин	14
Микола Щербак. 29 квітня 1918 року	17
Олекса Влизько. Буденне море	17
** Свято моря	17
Е. М. З Щоденника	18
М. Щербак. Проскура	18
В. Гжицький. Помста	19
Ф. Одрач. Втеча	24
В. Щербій. Зустріч з поетом	30
Телеграма мейора міста Нью Йорку ІХ З'їзду ООЧСУ	31
Привіт Голови УККА	31

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

Христос Воскрес!

Микола Щербак

ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ

Немов було це, Боже, не за морем,
Не там сичання чулися зміїні,
Твоє розп'яття, повне біллію й горем,
Твою, Ісусе, невтишиму мучу,
Твій, Боже, смуток, розпач і розпуку
Кати вчинили в нашій Україні.
Уже не дні, Ісусе, не години —
Віки туман і морок над землею,
Пливе пітьма полями України,
Як і тоді в далекій Галилеї,
І люди бродять пусткою без роду,
А ворог сіє сім'я зловороже...
Коли ж мине, коли ж мине, мій Боже,
Велика П'ятниця мого народу?!

ВЕЛИКДЕНЬ

Великий день! Великий день!
Ясний Великдень на землі!
Неначе радости й пісень
Приніс нам янгол на крилі...

Веснянку діти хороводять —
Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Сьогодні й сонце не заходить,
А сяє й сяє із небес...

**
*

„Великдень — вулиця; — діди з чоловіками
поділились на гурточки; інші сидять, другі сто-
ять, хто спершись на пліт, хто на паркан і „роз-
дебендують” стиха, поглядавши на різву мо-
лодь...

Е, скаже дід, хитаючи головою, бувало й ми
тее... аж земля дріжить. Вміли до гори голо-
вою ходити... а колись і їм відлетить, як бу-
дуть такі угодні в Господа, що доживуть наших
літ...

А молода кров грає! Там „шило б'ють”, там
„кашу варять”, там „харлая скачуть”, онде в
„чорта”, в „довгу лозу”. Ось дівчина побігла,
ось і інша — в протилежній бік. Це — „дитину
продають” й „горох”, й „гоїрочки”, й „кривий
танець”, й „заїнько”...

Великдень та й годі!”

(А. Свидницький, „Основа”, 1861.)

„Як шукали Христа згубити, то він утік та й
сховався й найперше в ясла між воли. Жиди так
його шукають, так шукають! А волики їдять со-
бі пашу, та все мордою пригортають схованця
— вибира ніби котре, лучче стебло, й все при-
гортають. Виховався Христос, но цей раз і по-
благословив волів, щоб мало їли й ситі були.”

„На другий раз прийшлося ховатись. Куди
тут? Вже жиди знають, що був між волами...
Взяв та сховався між коні. Ті коні, сказано ху-
добина пожирлива, як почала їсти, то й з'їли
й те, чим Христос сам себе був накрив. То жи-
ди забачили й взяли Христа. За це Бог прокляв
коней, щоб не їли цілий рік, й все голодні
стояли.”

(А. Свидницький: „Великдень у подолян”,
„Основа” 1861 р.)

**
*

...Чуються слова „Христос Воскрес”! й поцілунок,
й кожного разу так само врочисто наступає свята північ,
і гудіння всездзвонних дзвонів. Дзвонять, гудуть по усій
землі, ніби будять нас!... можна сказати, що свято Вос-
кресення Христового, святкуватиметься раніше в нас, як
в інших. Й твердо промовляє це мені душа моя.

(М. Гоголь)

**
*

„Впродовж восьми днів не можна вийти з дому без
доброго запасу крашанок, — щоб ними христосуватися
з усіма приятелями. Українці, зустрівши на вулиці знайо-
мого або знайому, кажуть „Христос Воскрес” й діставши
у відповідь „Воїстину Воскрес”, дають яйце, обіймаються
й цілуються. Той, хто отримав яйце, у свою чергу, пови-
нен відлатити тим самим, з тією самою церемонією”.

(З „Опису України”, Боплана, 1650 р.)

**
*

Загадка: Сім миль мосту, а на кінці мосту
квітонька зацвіла. — Сім миль мосту, а на
кінці — квіт на весь світ.

I. В-к

ЗУСТРІЧ НА СЕРЕДНЬОМУ СХОДІ

Дві війни були в кінці минулого року. В Африці три держави воювали проти Єгипту, вірніше проти Нассера, а в центрі Європи Советська імперія двинула свої полчища проти Мадярщини. В обох військових епізодах перемогли ті, що починали війну. Назовні однаковий початок і ніби подібний кінець, але наслідки різні. З кривавою розправою Советської імперії над Мадярами світ швидко примирився, заспокоївся й майже забув. Не так з походом на Єгипет, що закінчився поразкою переможців. Хоч армію Єгипту поважно потріпано, провідники Ізраеля твердять, що розгромили, й каналом, за який ніби почалась війна, заволоділи, але, як виходить нині, то переможці не тільки не почувують себе ними, а не знають, як виплутатись з цієї перемоги.

Останні два місяці пані Голда Меір (міністр закордонних справ Ізраеля) весь час в подорожі: Вашингтон, Париж, Рим, Тел-Авів, Нью Йорк. Народи, комунікати, остороги, погрози. Остання Сесія ООН пройшла в дебатах і нарадах над ізраїльсько-єгипетським спором. І його не ліквідовано. Навіть поїздка Гаммершильда до Каїру не внесла, властиво, нічого нового до полагодження ізраїльсько-єгипетської проблеми. Правда, президент Нассер погодився на те, щоб військові частини ООН допомогли зберігати мир з Ізраелем. І тут же було заявлено, що через Суез не будуть пропускатись ізраїльські кораблі, доки не буде розв'язана проблема єгипетських утікачів, що виселені були в 1948-49 рр. з території теперішнього Ізраеля. А утікачів тих є понад 800 тисяч, майже половина населення те-

перішнього Ізраеля. Живуть вони в таборах, більшість не має постійної праці, а перебуває на утриманні ООН, цебто Америки й почасти Англії. Важкий мир.

В недавньому повідомленні з 18. березня державний секретар Доллес, після розмови з пані Голдою, заявив, що ЗДА мають „тверду надію і впевненість відносно становища, яке має бути в питанні про здійснення функцій ООН в Гаазі, про вільну, мирну плавбу в Акабській затоці й про урегулювання проблеми Суезького каналу”. Коли пробували зброєю розрубувати Суезький узол, то про Акабську затоку не згадувалося. А виринула вона в час боротьби за Суезький канал. Проблема плавби по невеликій затоці Акаба (завширшки в деяких місцях 20-25 км), яка відділяє Саудівську Аравію від території Єгипту (Синайський півострів) і є виходом Ізраеля в Червоне море, є проблемою бути чи не бути для Ізраеля з 1.800.000 населення, річний експорт якого становить біля 1/4 імпорту, а річний торговельний дефіцит перевищує 200 мільйонів доларів. Через Акабську затоку Ізраель доставляє з Червоного моря важливіші продукти до себе. А це ж держава, що живе на імпорті.

Коли б навіть повірити в те, що надії й сподівання Доллеса здійсняться, то це не розв'яже проблеми Середнього Сходу. Гнилий компроміс Ізраеля з Єгиптом, який може бути під тиском європейських країн і осягнуто, не розв'яже протиріччя вузла на Середньому Сході. Не розв'яже його і війна Ізраеля з Єгиптом. Як не пишеться Ізраель, що за шість днів війни в пісках Синайського півострова розторощено Єгипетську армію, а властиво війни й не було. Ізраель з Францією, не без відома Англії, вибрав, як їм здавалося вдалий момент, щоб розрубати Суезький вузол, скоріше позбутися Нассера, нічого в тій війні не осягнув, бо ніяка війна на Середньому Сході не може бути проти волі великих держав. Слушно дехто з жидівських публіцистів підкреслював, що нафта є в Арабів, долари в Американців, а дивізії в Хрущова. Не розв'яже проблеми цієї й компроміс, якого так

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.

“Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

довго шукають для утихомирення арабсько-ізраїльського спору. Є вістки, що Ізраїль плянує відгородитись колючим дротом.

Поминувши наставлення одної й другої сторони доводиться признати, що корінь проблеми, суть її, лежить поза обома воюючими сторонами. І це знають араби, що страхають жидів тим, що „земля Палестини стане могилою для них”, знають і жиди, називаючи Нассера другим Гітлером. Суть проблеми зводиться до того, хто має здобути панівне становище в цій частині земної кулі, де, мовляв, витворився вакуум, чи порожнеча, після того, як англійці втратили там свої позиції. Советська пропаганда, а з нею й політика ставить питання демагогічно й цинічно. Вона твердить, що після порожнечі, яка витворилася на Середньому Сході після відступу Англії, американські „імперіялісти”, мовляв, хочуть захопити в свої руки те, що належало Англії. Диктатори московської імперії, звичайно, не говорять, що вони хочуть заповнити цю порожнечу, завладіти простором Середнього Сходу, щоб „отсель грозить авглійцям і французам”. Але саме про це йдеться Москві, хоч і прикривається те підтримкою націоналізмів народів в їхній боротьбі проти колоніялізмів.

Спорять Ізраїль з Єгиптом і Арабами, але боротьба ведеться, й то далеко раніше, як виникла проблема Суезу, між московським імперіялізмом і західними державами. Оскільки після другої світової війни позиція Англії, як світової потуги послабилась, а на першому місці стали ЗДА, як наймогутніша сила, то й змаг ведеться між СССР й ЗДА.

До другої світової війни більша частина покладів нафти на сході була в руках Англії, а ніні переважна більшість їх експлуатується американськими компаніями, які не тільки намагаються закріпити існуючі позиції, але й поширити їх. Дипломатія нафти не завжди співпадає з інтересами європейських країн, а це іноді облегчує советській імперії боротьбу за оволодіння Середнім Сходом. Вже підчас Суезької кризи виявилася цілковита залежність європейських країн від нафтових компаній, що володіють і розподіляють пливке чорне золото, цю найважливішу сировину сучасної промисловости.

Як завжди в історії своїх завоювань Москва

прикривається високими цілями визволення. „Визволяла” слав'ян з під турків, завойовуючи Україну, визволяла її з під Польщі, в наші часи визволяла народи Заходу від буржуазії, а тепер, змагаючи за опанування арабського світу, Москва, підробляючись під гасла націоналізму, „визволяє” їх від колоніялізму.

В середині лютого Кремль звернувся з нотом в справі Середнього Сходу до урядів ЗДА, Англії й Франції. В ноті, поминувши країни Середнього Сходу, пропонувалося укласти мир між чотирма державами. Зрозуміло, що Англію й Францію згадувалось в ноті для годиться, а „бізнес” мав бути зроблений з ЗДА. Суть того „бізнесу” в поділі сфер впливу, а коли б це сталося, тоді прийшов би другий етап — розрахунок з партнерами. Поминаючи пропагандивну бутафорію ноті, як невтручання у внутрішні справи країн Середнього Сходу, забезпечення суверенітету, розраховану, очевидно, для принади наївних поневолених, Москва домагається, щоб країни Заходу залишили Середній Схід, домагалася розв'язання союзів за участю не азійських народів і ліквідації баз в Арабському світі. Але й це не все. Найголовнішим в тій ноті був пункт про спільну допомогу країнам Середнього Сходу. Плян Айзенгауера про економічну допомогу советська пропаганда називає імперіялістичним загарбництвом. В пропагандивних виданнях, призначених для читача поза імперією про нього говорять вчені професори, як про загарбницькі задуми Америки, а советська дипломатія пропонувала ЗДА в цій ноті поділити між двома економічну допомогу відсталим країнам. Простіше кажучи, пропонувалося поділити сфери впливу, щоб потім, забравшись легально в ці країни, при допомозі різних методів, на які Москва завжди була багата, витіснити звідціля ЗДА і Європу, а самій опанувати ці простори. Питання поставлено ясно, маску знято. Не в розходженні між Єгиптом й Ізраїлем корінь сучасної напруги на Середньому Сході, а в агресії Советської імперії на цей простір. Боротьба ведеться в першу чергу між СССР й ЗДА. Вислід її матиме велике значення для майбутнього народів Азії й Африки, а посередньо не менше і для народів поневолених Росією. В Азійсько-африканських просторах зударяються інтереси двох сві-

тових потуг, двох укладів, в час великого національного піднесення серед цих народів, в час, коли націоналізм став ведучою й вирішальною силою там.

П. К.

ЩЕ ОДНА ДЕРЖАВА В АФРИЦІ

Швидко міняється мапа Африки. На півночі її за останні роки виникли самостійні держави: Лівія, Судан, Туніс, Марокко, іде боротьба за незалежнення Альжиру. Вітер національної волі охопив весь африканський простір. Бритійська колонія Золотий Беріг, населена різними африканськими племенами, 6 березня ц. р. проголосила себе незалежною державою — Гана. (так звалась в IX-XIII ст. старовинна держава в верхів'ях Сенегала і Нігера.) Це невелика територія біля Гвінейської затоки, площа якої 203,7 тис. кв. км з населенням біля 4 мільйонів.

На проголошення державної незалежності Гана прибули представники 56 держав і перший міністр, голова незалежного уряду, перед великим збором народу і представниками різних країн, від ЗДА був заступник президента Ніксон, заявив, що свою незалежність вони здобули в боротьбі. Він висловив певність, що всі народи Африки стали до боротьби й не припинять її, доки не призбудуться чужої опіки.

Перемога не прийшла сама, її не подарували з милосердя дотеперішні опікуни. В роки другої світової війни на Золотому Березі, яким володіла Велико-Британія, національно-визвольна боротьба набула великих розмірів. У висліді її англійці змушені були поступитись й дозволити населенню сформувати національний уряд. За 6 років він зробив багато для скріплення й оформлення незалежності Гана (Золотий Берг). За цей час створено було національний банк, переведено реформи, які скріплювали внутрішні національні сили, більшість англійських урядовців були замінені своїми національними силами. Під тиском національно-свідомих сил країни Лондон змушений був погодитися на повну політичну незалежність країни.

Ще одна ланка випала з слабого колоніального ланцюга в Африці. Волетворчий вітер націоналізму розбуджує народи, ставить їх на власні державні ноги. І ніякої порожнечі в цьому великому національному зрушенні, яким охоплений материк Африки, немає. Вудбувається неминуче, закономірне становлення народів, визискуваних і упосліджуваних колоніалізмом, які воліють самі, за своєю уподобою, без ніякої опіки улаштувати своє життя й бути господарями своєї землі.

А. О.

СУЧАСНА РУМУНІЯ

Румунія після тріановського та сан-жерменського трактатів в 1920 р., після першої світової війни уважала свою територію (295,049 кв. км. з біля 20.000.000 населення в тому 71,9% румунів) за національну румунську, на якій замешкало біля 30% національних меншин: 650.000 мадярів, 1.000.000 українців, 250.000 болгарів, біля 100.000 росіян, 700.000 німців далі десятки тисяч сербів, турків, хорватів, чехів, словаків та інших. З цієї причини румунська політика до 1945 р. намагалася якнайшвидше денационалізувати біля 4.000.000 народів, щоб перетворити територію Румунії в чисто національну країну, до якої ніхто не мав би претензій.

Від 1004 р. Семигород з Банатом (61.622 кв. км та 3.000.000 населення) майже постійно належало до великої Угорщини й тільки після 1918 року припав Румунії. Румунські мадяри основною масою живуть в центрі Семигороду та лише дрібним поясом колоній — островів в північній Трансильванії та Банаті лучилися з паннонськими мадярами з над Дунаю й Тиси.

Це й є основний клопіт, чому до нижні семигородське питання не можна розрішити якимись територіальними пересуненням. Тут же мадяри творять біля 30% населення провінції на 60% населення румунів. Землі мадярів є властиво великим островом серед румунів подібно, як православної серби в хорватській Боснії.

Історичні факти, етнічне розселення та великі багатства Семигороду — ліси, цінні копалини, промисловість стали до нині темою постійних територіальних спорів. Щоправда німецький Райх в поході на схід в серпні 1941 р. мировими переговорами в Відні хотів поладити румунсько-мадярське суперництво спеціальним викроєнням з румунського Семигороду північної частини (43.492 кв. км з 2.700.000 нас.). Цю територію приєднано до Мадярищини із 1.144.000 румунами, купуючи собі одзак вповні мадярське союзнитство. Коштом нашого Подністров'я, т. з. в Трансїстрії (біля 45.000 кв. км із 2.500.000 нас.), приєднаного до Румунії, залатано обкроєну Румунію. Так само, щоб купити собі болгарів, Румунію змушено віддати Болгарії південну етнічно-болгарську Добруджу, одержуючи від розбитої Югославії Банат по Тису та Дунай.

Німецький Райх, погоджуючи Румунію з Болгарами забрав до себе трохи німців з Румунії, а „приєднав” до Румунії понад 3.000.000 українців Буковини, Басарабії (ці території Румуни окупували 1941 р. в час вибуху війни з СРСР) та Задністров'я, викроєного з нашого Поділля та Одещини по р. Буг разом з найбільшим портом України Одесою.

Після Другої Світової війни знов виникли спори за прикордоння та цілі простори Румунії, як Семигород та Банат, не кажучи про конфлікт з ССРСР в справі приналежності Буковини й частини Бесарабії. Це етнічно українські землі, що насильно були відірвані від України 1918-1919 р. і приєднані до Румунії, використовуючи воєнний стан України з Росією та Польщею. Історично Буковина та Бесарабія це простори наші слов'янські — гуцулів в Карпатах, тиверців та уличів в Бесарабії, сколонізовані частинно молдаванами в XIV-XVII ст. Румуни впилися клином в головний терен нашої території на Подністров'ї (Поділлі) та чернівецька округа на Буковині, втікаючи від турків. Багато з утікачів вступило в 17-18 ст. до козацьких загонів, шукаючи в Україні союзника-визвольника. Москва знала, що приєднання до ССРСР, а безпосередньо до УССР, північної Буковини та південної Бесарабії, встановлення румунської адміністрації в середній Бесарабії та Подністров'ї на сучасних молдавських землях, насторожить проти себе румунський нарід. Тому вона пробує задовольнити румунські претензії північною частотою Семигороду з 1.600.000 мадярського населення, яку відібрано від Мадярщини й прилучено до Румунії. Щоби задовольнити болгарів і ніби зберегти етнічний принцип у державному розмежуванні чи оформленні кордонів народів, Москва змусила румунів, погодитись на зменшення при Болгарії південної Добруджії, яку Болгарія зайняла 1941 р., претендуючи на цей простір здавна. Решту північної Добруджії та південної Бесарабії — нині Ізмаїльської області УССР, де в значній кількості мешкали Болгари, які мали переселитись в Болгарію, включено до Румунії, залишаючи румунам вільний доступ до Чорного моря.

Нове територіальне оформлення Румунії було затверджене новим мировим договором в Парижі 1945 р., де між різними санкціонерами його була УССР, з якою мусіла про форму розрахуватися нова Румунія, взаємно підписуючи нове державне розмежування, яке з українсько-румунського боку було вдруге уже потверджене. Це було приверненням старого стану із 1940 року, коли вперше українські етнічні землі та історичні землі гуцулів, тиверців і уличів, в південній Бесарабії, кругло 16.000 кв. км з біля 1.000.000 населення, припали УССР, решта Бесарабії 33.800 кв. км з біля 2.700.000 нас. стали молдавською ССРСР при Советському Союзові.

Новий статус кво після другої світової війни найбільше покривдив Мадярщину, якій не вдалося нічого дістати, залишаючися в скупих межах з 1920 р.

Щоб хоч частинно відзискати приязнь Будапешту, зменшити напняття та надії на краще Ма-

дярщини під опікою Росії та й з далеко йдучих інтересів ССРСР над Дунаєм, за „порадою” Москви, Румунія пішла на певні зміни в себе, даючи своїм меншинам право автономії, декому політичної, декому лише культурної. Для заспокоєння Мадярців створено окрему автономну область з столицею в Таргул-Мурес. Дістали право на власний культурний розвиток 850.000 українців, в тому 250.000 русинів, 40.000 росіян, 700.000 німців, 250.000 болгарів, 300.000 татарів, 700.000 жидів, а навіть такі малі групи, як серби, хорвати, чехи, словаки, греки, вірмени та македонці. Разом охоплено правом власної культурної автономії 15 меншин Румунії з біля 6.000.000 нас. на 16.000.000 населення румунської держави.

За відомостями органу КП Австрії „Естеррайхше Цайтунг” від 23. 1. 54. семигородським мадярам відрито ще 1.598 народніх та середніх шкіл на 189.404 учнів. Крім того вони дістали 8 високих шкіл, в тому два університети в Таргул Мурес та Ключі із 16 факультетами, до яких ходить біля 3.000 студентів. Німці Семигороду дістали 329 шкіл на 38.212 учнів.

Для українців Буковини, південної Добруджії і Мармарошини та росіян в гирлі Дунаю відкрито 137 різних шкіл на 14.820 учнів. Власної високої школи в Румунії для нашої молоді мабуть немає. Наша високо-шкільна молодь в Румунії відвідує румунські університети в Ясах чи Букарешті, або виїздить на студії до українського університету в Чернівцях чи Одеси, що є мило бачене в Советському Союзі.

Надання культурних прав в розвою меншинам в Румунії з одної сторони зменшує ворожнечу цих меншин до румунів, яких головною метою було зрумунізувати національні меншини, а з другої сторони національні меншини свідомі того, що полегші, дані румунами, не є даром Румунів, завзятих централістів, а зроблено на вимогу Москви, яка цим потягненням хотіла приєднати собі в Румунії прихильність 6.000.000, або біля 40% населення, яке не керується патріотичними інтересами Румунії і цим послабити внутрішню силу Румунії. Ця маса стала знаряддям інтересів протектора румунів — ССРСР.

Румунія була змушена безповоротно відмовитись від наміру перетопити меншини в румунській масі, а узгляднювати бодай мінімальні вимоги різних національностей. Але кожна з цих національностей, маючи в сусідстві з Румунією якісь форми держав, як: Мадярщина, Болгарія, Сербія (Югославія), Україна стає чинником, який в тяжкому політичному положенні румунів буде сильно тяготіти до своїх батьківщин-митрополій, що може закінчиться зменшенням території Румунії до її етнічних меж.

Давня мрія румунів про „велику Румунію” ни-

ні вповні залежна від ласки Москви, яка контролює її політично і економічно.

Існування створеної з молдавсько-румунської меншини середньої Бесарабії окремої Молдавської ССР в межах советської імперії є теж політично-пропагандивним засобом. Радіо-передачі, пресові та книжкові видання в Кишиневі є для Румунії тим, чим Карелія була для Фінляндії, тобто магнетом, який в слушний час має приєднати чи „визволити” від нездарного господарства нарального уряду Румунії під крила сильного СССР.

Советська Румунія, коли б такою стала на взір УССР, одержала б само собою в подарунок Молдавську ССР в певних межах. Та коли б такий факт не заіснував, то Молдавська ССР, яку посилено, згодом стане частиною України, як пра стара земля, наших тиверців та уличів, яка є продовженням нашого Поділля. Подібно, як зараз переводиться добровільне включення Карело-фінської республіки із малою вже кількістю карелів до складу РСФСР.

Нині за советськими та румунськими джерелами Молдаван становлять лише 50-60% населення республіки (хоч тому 30-40 років було молдаван поперх 70%, а 1812 р. коло 90%), решта це переважно українці Подністров'я, далі жиди 20% людности та цигани, гагайці, болгари, росіяни, які є дрібними уже групами. Біля 750 тисяч молдаван мало бути вивезено в 1955 р., а в пляні 1956 р. малося вивезти ще 30.000 родин в Павлодарську область у Казахстані та на Ростовщину, Астраханщину та Західну Сибір, приобіцяючи їм там усякі пильги. Це є важливий факт оформлення території в Подунайському та Чорноморському просторі. Заокруглення чи обрізання румунського розселення в течії Дністра. Перекинення Молдаван із сточища Дністра, відсувається румунське населення з-під найбільшого порту України — Одеси і скріплюється господарські зв'язки між Західною Україною (Галичиною) та Чорним морем і цілим півднем України. Це посилює політично-стратегічний стан України (СССР) в Чорноморському просторі, закріплюючи стале положення у гирлі Дунаю та пов'язання із усіма Дунайськими країнами.

Послаблюючи Румунію з середини, Москва улегшує собі підкорення слав'янських народів на Балканах, а в першу чергу Болгарії.

Румунію імперська політика ставить між молотом і ковадлом.

*****

Читаючи Вісник, поспішіть внести передплату на 1957 рік.

А. Юренко

БУДІВЕЛЬНА „КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ” МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

(До житлової кризи в СССР)

Грудневий пленум ЦК КПСС 1956 р. ствердив, що забезпечення населення житловими мешканнями в СССР не тільки треба вважати незадовільним, але також і те, що житлова криза, замість злагіднення, щороку більше загострюється.

За повідомленням ЦСУ СССР про виконання пляну за 1956 р., житлове будівництво не виконало пляну на 3 млн. кв. метрів.

До цього часу ні в однім великім місті СССР, а навіть і в самій Москві, ще не досягнуто тієї норми житлової площі на душу населення, яка існувала навіть за часів НЕП-у. В більшості великих міст, напр. в Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Ворошиловграді, Николаєві, Ростові на Дону, у Тбілісі, Ташкенті та в інших, супроти 1926 року, навіть і супроти 1940 року, осягнена норма житлової площі різко зменшилася. Більшість населення мешкає в „тимчасових” халупах по 5-10 років, в гуртожитках, переповнених мешканнях, а в Києві, Харкові, Одесі та на Донбасі, робочі живуть десятками років в звичайних дерев'яних бараках і не тимчасово, а таки постійно. За повідомленням ЦСУ 1. 2. 57 р. за 1956 р. в СССР було збудовано 36 млн. кв. метрів житлової площі. Якщо підрахувати за минулорічними повідомленнями ЦСУ, всю житлову площу в СССР, вона дорівнює 383 млн. кв. мтр., або 4,1 мтр. на душу міського населення. За повідомленням ЦСУ та збірника „Народное Хозяйство” за 1956 р., міське населення в СССР на 1 січня 1957 р. дорівнює 88 млн.

Ще на 20-му з'їзді компартії Хрущов підкреслив, що темпи будівництва житлової площі дуже поважно відстають від збільшення населення в містах та промислових центрах. За його пропозицією, щоб злагіднити кризу на житла у великих містах, треба обмежувати зростання населення в таких містах, як Київ, Харків, Москва, Ленінград та в інших шляхом заборони жити в них особам, що прибувають з інших районів СССР. Така хрущовська пропозиція, очевидно, не стосується до плянового насилання з Московщини центральними російськими установами згідно пляну русифікації на Україну в „плановом порядку” адміністративно-політичних кадрів. В Києві, Харкові, на Донбасі чи в іншому великому українському місті вони негайно одержують для себе не тільки дозвіл на замешкання в місті, але і саме мешкання.

Справа не в „прішлому” елементі, а в самій советській системі та в її „болшому строїтельстве” яка ніколи не розв’яже житлової кризи. Головною причиною є те, що вся житлова площа в ССРСР удержавлена, а розуміння „великого” або „малого” будівництва дуже відносно. Висліди житлового будівництва визначаються не механічними беззмстовними підрахунками про кількість збудованої площі та не оголошенням його советською пропагандою „великим”, а відповідною до нього кількістю людей, що потребують житлову площу. Якщо за пляном шостої п’ятирічки, а про те говорив Хрущов, в 1960 р. буде в ССРСР збудовано додатково 205 млн. кв. мтр. житлової площі, загальна кількість її дорівнюватиме 584 млн. кв. метрів, а на душу міського населення припадатиме приблизно 5,6 кв. мтр. Така кількість також не злагіднить житлової кризи в ССРСР. Хоч в повідомленні ЦСУ Москва й хвалиться бурхливим зростанням житлової площі, але якщо весь час відстається від потреб населення в мешканнях, це свідчить, що обсяг праць по житловому будівництві цілком незадовільний. Очевидно, що законами, указами та різними постановами можна штучно обмежити розвиток промисловости в великих містах та перенаселених областях, а тим самим і зменшити приплив робочої сили з інших сторін, але від того загально в ССРСР житлова криза не зменшиться, лише центри її частинно пересунуться з одного місця до другого. Зрештою, де більше сьогодні потрібно промислової робочої сили — в Києві, чи у с. Вишеньки, в Полтаві, чи в с. Івашківці (Полтавської області)? Але, якщо у Вишеньках чи в Івашківцях буде розвиватися промисловість, там також треба буде задовольнити робітництво житловими мешканнями. Крім того, з советської преси можна вичитати, що в сільських місцевостях ССРСР також дуже тяжка житлова криза, як наслідок другої світової війни, хоч про розміри її ані ЦСУ, ані ЦК КПСС нічого не повідомляють, щоб узлагіднити тим самим дійсні розміри житлової кризи в ССРСР.

Справа не тільки в тому, що пляни житлового будівництва в ССРСР дуже мізерні і не відповідні до дійсних потреб міського населення, але і в тому, що навіть ті мізерні пляни не виконуються. Виглядає, що підтримування в ССРСР житлової кризи, це свідомо політика компартії, щоб ожебрачувати і поневолювати підсоветське робітництво. Коли для порівняння взяти хоч би Західну Німеччину, можна сьогодні вже ствердити, що на протязі 11 років після війни житлова криза майже вже ліквідується, а Німеччина була більше зруйнована, ніж ССРСР. На кінець 1955 р. міське населення, 861.1 млн. кв. мтр. житлової площі, в 1956 р. 880 млн. кв. мтр. Весь міський житловий фонд ССРСР в 1955

році дорівнював лише 347 млн. кв. мтр., а на кінець 1956 р., якщо вірити повідомленню ЦСУ, 383 млн. кв. мтр. Згідно державних норм житлової площі на одну душу населення (10 кв. метрів), щоб задовольнити міське населення жителями ССРСР вже мусить мати на 497 млн. кв. мтр. більше, ніж є. З того виходить, що населення мусить задовольнятися тільки гарними обіцянками партійних заправил про потребу житлових мешкань для працюючого населення, а практично в експлуатацію передається половина житлової площі, передбаченої пляном будівництва на рік, бо скільки передається фактично, усталити дуже тяжко. Москва навіть розміри житлової площі тримає в таємниці. А житлова криза в ССРСР, що далі, то більше загострюється, це змушений був навіть ствердити і грудневий пленум ЦК КПСС. Згідно повідомлення ЦСУ, шахтарі, будівельники, водники, текстильники, металурги та інші робітники в 1956 році, знову не одержали обіцяних ЦК КПСС мільйонів кв. метрів житлової площі. Не одержали вони і в минулих роках. Фактично 300 тис. осіб підсоветського населення, через недовиконання 3-х млн. кв. мтр. житлового будівництва, не одержали в 1956 р. належних їм мешкань.

Якщо Хрущов рекомендував обмежити розвиток промисловости в старих перенаселених містах, щоб розв’язати житлову кризу, це зовсім не зміняє її стану в нових місцях розвитку промисловости. „Казахстанська Правда” 4. 1. 1957 року писала, що за 11 місяців 1956 р. плян будівництва житлових мешкань в Казахстані виконано тільки на 57%, в той час, коли Казахстан є тепер центром партійної уваги, як цілинні землі, місця для запропорення неросійського населення та райони нового промислового розвитку. Щоб знайти виправдання житловій кризі в ССРСР ЦК КПСС повідомленням ЦСУ обвинувачує в тому в першу чергу будівельних робітників, нацьковуючи на них інше робітництво. „Призначені на житлове будівництво кредити, — пише в повідомленні ЦСУ, — не використовуються. Не вистачає будівельних матеріалів, відчувається гострий брак робочої сили, існуючу робочу силу без кінця перекидається поза пляном з одного будівництва на інше... Будівельна механізація використовується дуже зле, переважна більшість трудомісткої праці не механізована, на будівництвах велика плинність робочої сили, процеси праці не організовані, після закінчення будування великих житлових будинків вони мають багато недовиконаних до кінця робіт...” В цьому всьому винні будівельні робітники та керівництво, але не „мудрий” ЦК КПСС!

Щоб якимось злагіднити житлову кризу ЦК КПСС в кінці 1956 р. започаткував в ССРСР ущільнення площі різних міністерських установ та

державних будинків, заселяючи їх робітничими родинами. Сучасна советська промисловість, так само як і за царських часів, переважно розташована в приміських околицях великих міст. Отже навколо них (підприємств) мешкає в більшості тепер на приміських околицях і робітництво. Зате найкращі ділянки центрів міста забудовані советськими міністерськими та партійними установами, де живуть партійні вельможі і советські бюрократи. І коли советська пропаганда твердить, що в довоєнні часи в центрах міста житлова площа була замешкана капіталістами та фабрикантами, постає питання, — а хто ж тепер мешкає в центрах того чи іншого великого міста? Робітництво чи советська буржуазія?

Започаткував також ЦК КПСС і нову кампанію, охрещену партією: „власними руками будувати державні житлові мешкання”. Започаткована вона була „старшим братом” в Москві. Хоч про неї ЦСУ в своєму повідомленні за 1956 рік ще нічого не написало, але в 1957 році напевно про те оголосить, як про „нову ініціативу” підсоветського робітництва, „надхненого мудрою” компартією, щоб „гідно зустріти” 40-ї роковини жовтневого перевороту в Кремлі.

Зміст нової кампанії полягає в тому, що робітників, після праці на підприємстві, в шахті, фабриці чи транспорті, замість відпочинку, гоняться партійними наглядачами та профспілками до праці на будівництво житлових будинків при тому підприємстві, на якому вони стало працюють. Очевидно, що все це відбувається цілком „добровільно”. Нову ініціативу, за наказом з Москви, підхопило (?) донське робітництво шахт, дніпропетровські та криворізькі металюрги і інші робітники України. Газета „Советская Росія” 27. 1. 57 р. пише, що „в нову ініціативу московського машинобудівельного заводу — власними руками будувати державні житлові дома, — з великим захопленням вмикаються всі робітники підприємств ССРСР, щоб гідно зустріти 40-ї роковини жовтневої революції.” Це ніби дає право таким робітникам позачергово одержати в новозбудованому домі житло. Зрозуміло, що така „ініціатива” державі дуже вигідна, бо: робоча сила визискується більше ніж подвійно, будівництво забезпечується потрібною робочою силою, без притягнення її зі сторони, дуже зменшується її плінність; зменшуються затрати на робочу силу. Газети пишуть, що робітники ніби теж дуже захоплені, бо вони впевнені, що позачергово одержать житлові мешкання, а також і тим, що мають змогу збільшити заробітню платню. В советських газетах неодноразово підкреслювано ухвали ВЦСПС (Всесоюзної Ради Профспілок) про заборону притягати робітників до надурочної праці, порушувати час відпочинку, використо-

увати робітництво не за фахом. Однак за наказом комуністичної партії советським законом можна вертати на всі боки. Формально робітників надурочно працювати ніхто ніби не примушує, вони йдуть на будівництва „добровільно”. Советські профспілки не тільки не протестують проти такої „народної ініціативи”, але, навпаки — підтримують її.

В січні та лютому місяцях 1957 року в советських газетах загострено також питання „ентузіязму самобудівників”. Навіть пишеться про якісь „самозабудівні” традиції. Писала про те і „Правда України” 22. 12. 1956 р. Виявляється, що на Черкаській фабриці музичних інструментів „вже давно існує чудова традиція: кожного разу в будівництві домі беруть участь і постійні робітники фабрики.” „Правда України” писала, що майбутні мешканці 28-ми нових квартир та інші робітники фабрики „одностайно” вирішили відпрацювати на житловому будівництві фабрики по 4 години кожний. На деяких підприємствах адміністрація „йдучи на зустріч бажанням працюючих” навіть щоденно звільняє частину робітництва дотерміново від основної праці на декілька годин для будівництва житлових мешкань власними руками. Поки що колективне керівництво на таку „ініціативу” дивиться крізь пальці. Однак треба передбачати, що згодом, коли для Москви потреба в такій ініціативі мине, вона заборонить її, посилячись на потребу в першу чергу виконати виробничі пляни підприємства, а не розв’язувати „власними руками” житлову кризу.

Чому ЦК КПСС тепер спеціально пропагує „будувати власними руками державні житлові будинки”, а не пропагує будувати власними силами одноосібні будинки — приватну власність робітника? Компартія завжди косо дивилася на приватновласницькі інтереси населення ССРСР, бо вони протирічать засадничому московському принципові колективізму советськоросійської системи. Тільки через те, що повенна житлова криза в ССРСР була настільки велика, що російська влада не в силі була навіть задовольнити її частково, а також розпочати в більшому засязі житлове будівництво, ЦК КПСС змушений був тимчасово миритися з „приватновласницькими інстинктами” підсоветського населення, дозволяючи йому будувати власні одноосібні житлові мешкання.

За даними збірника ЦСУ „Народное Хозяйство” за 1956 р. з 154 млн. кв. мтр. житлової площі, збудованої в ССРСР протягом п’ятої п’ятирічки, 38,8 млн. кв. мтр. (25%) в селищах міського значення належить до приватної власності робітництва. До 1 млн. родин підсоветського робітництва оселилися на протязі 5-ї п’ятирічки у ними збудованих будинках.

Цікавим є і те, що власників приватних бу-

П. Шандрук

РЕВОЛЮЦІЯ В ЛЕТУНСТВІ

Американська преса повідомила, що президент Айзенгавер зажадав від Конгресу на 1957/58 р. бюджетовий рік майже 18 мільярдів доларів на летунство. Сума ця на 2,5 мільярди більша, як торік та треба пригадати, що й торік Конгрес сам підвищив бюджет летунства на один мільярд.

Не знаємо напевно, який є бюджет СРСР на ту саму ціль, але очевидна річ не менший. Треба все пам'ятати, що до цього часу, як про це подавала преса, кількість советського тактичного летунства (враз із сателітами) було, й мабуть є майже двічі, як летунство ЗДА, Канади та Англії. ЗДА мають зараз в лінії 137 ескадрів, цебто 18.000 літаків всіх родів. Канада разом з Англією мають 40 ескадр, 6.000 літаків, цебто Захід має разом (крім Франції, Італії та держав Бенелюксу) 24.000 літаків, тоді як більшовики самі без сателітів мають понад 30.000 літаків*).

В цьому короткому нарисі хочемо подати й пригадати: 1) як довелося видатним військовикам, що мали, так би мовити, „летунську візію майбутнього”, боротися так в Європі, як і в

*) Не беремо тут скрізь під увагу гелікоптерів.

*****

динків серед комуністів нараховується більше, ніж серед робітництва. Комуніст має всі можливості придбати без особливих труднощів, ніж робітник, будівельні матеріали, площу для забудови, кредити від держави, а навіть і робочу силу за рахунок підприємства. Майже непереможні труднощі зліквідувати одним „махом” „приватновласницькі інстинкти” і змусили ЦК КПСС започаткувати фальшиву нову кампанію „будувати своїми руками державну власність”. Тим самим темпи будівництва державного житлового фонду прискіпується, індивідуальне будівництво обмежуватиметься, а удержавлений житловий фонд поступово збільшуватиметься. Очевидно, що для індивідуально-приватних забудовників поступово зменшуватимуться і фонди будівельних матеріалів, кредити в банках, одержання площ для забудови і т. д.

Отже нова метода „будувати власними руками державні житлові будинки” є засобом „колективізації” міста, насадження общини, яка в умовах советського режиму набрала інших форм, ніж бувша панщина за часів царської Росії. То є продовження ленінських суботників та недільників, які ще й до цього часу в СРСР застосовується.

ЗДА проти консерватизму своїх генеральних штабів, які не могли та й не хотіли бачити майбутності летунства, а передбачали лише розвиток вогневої потужності конвенціональних родів збройної сили — війська і фльоти, вважаючи летунство допоміжною зброєю головно для війська. 2) подати технічно-конструктивні дані для оперативних цілей та оперативну доктрину летунства.

Застосування морського летунства та унезалежнення його від суходільних баз (розбудова літаконосців) мала б бути окремо наświetлено. Рівно ж засадам і практиці оборони перед летунством тепер диспонуємим атомовою й водневою бомбами, ми хотіли б присвятити окремий нарис, чого теж вимагав розвиток ракетної зброї та радарових інсталяцій, хоч все є таки тісно зв'язане з летунством.

I.

Історія військовости знає революції в техніці та тактиці, але до цього часу, як це стверджують авторитети військової науки та військової штуки, революція в стратегії не мала місця. Дуамемо, що й не матиме. Хоч, звичайно, на методи стосування засад стратегії, розвиток військової техніки мусить впливати, більше мабуть під поглядом посилення вартости політичних, економічних та географічних факторів; а вже особливо під поглядом нищення психічно-фізичного фактору в генезі якого людина є основним елементом рішення й чину.

Отож, на протязі кількох останніх років, зокрема після закінчення Корейської війни та війни у В'єтнамі, однаково політичні, як і військові круги ЗДА, при певнім серед них внутрішнім напруженні, як військова преса називає „розрідженням Пентагону”*), шукають розрішення засадничих мілітарних проблем, або, як говоримо розпрацьовують мілітарну доктрину. І мабуть буде слухним твердженням, що в Пентагоні все ж ще нема повної згідности поглядів на ролі родів збройної сили — війська летунства і фльоти в конечних приготуваннях до майбутньої війни. „Нью Йорк Таймс” та „Нюз енд Ворлд Ріпорт” в циклі статей наświetлюють перебіг дискусій та переслухань у цій справі в Комісіях Конгресу, зокрема коментують не так висновки, як маніфестаційний виступ на недавній пресовій конференції шефа получених штабів адмірала К. Радфорда та секретаря оборони Ск. Вілсона, що виступив на конференції в окруженні всіх шефів генеральних штатів — вид-

*) К. Glabisz

но для заманіфестування повної згідності перед публічною опінією. Певна річ, що не ті спільні публічні маніфестації повних динамізму, порівнюючи молодих генералів і адміралів, а лише військовий авторитет президента Айзенгавера є рішальною і остаточно узгоджуючою силою в напрямі усталення хоч би на певний час засад житку, а через те й значення родів збройної сили. В кожнім випадку основні розходження існують в першій мірі між летунством і фльотою. І тому нема дива у тім, що компроміс допровадив до існування потужного морського летунства всіх видів, яке становить майже половину цілого летунства ЗДА.

Але й між летунством та військом (наземна частина збройної сили) теж нема повної згоди про що свідчать раптова димісія заслуженого боевого генерала, шефа генерального штабу війська, а перед тим начального вождя на Далекому Сході М. Ріджвея, а дещо перед тим демісія бойового генерала команданта 8 армії в Кореї В. Фліта. Можна припустити, що Пентагон і Конгрес вважають, — й то здається, цілком слушно, про що скажемо далі, — за доцільне не тільки загальну розбудову летунства (авіоносців), але зі зовнішньо- та внутрішньо-політичних міркувань оперативно-організаційне унезалежнення його для цілей стратегічного порядку.*)

А почалася ота революція в збройній силі ЗДА (та в як гострім характері) в кінцевій фазі I. світової війни спочатку в Європі, а за тим і в ЗДА. В Європі першим візіонером значіння летунства в збройнім змаганні був італійський генерал Доугет. Він започаткував теорію „повітряної гри” в історії військовости, вбачаючи в летунстві новий і основний фактор перемоги через здобуття панування в повітрі. Ще навіть перше I. Світовою війною, коли над землею появилися перші сталеві птахи Л. Блеріота та братів Вайтів і Жукова, тоді ще майор Доугет в італійській та швайцарській пресі виступив з теорією конечности панування в повітрі для провадження переможної війни. Старанням генерального штабу майор Доугет став пілотом й був призначений командиром першого „повітроплавного батальйону” й це дало йому можливість хоч у скромнім засязі перевірити в практиці свою теорію. І тоді він рішуче виступив за створення летунства, як самостійної частини збройної сили для належного його використання, бо переконався, що „старші командири та генеральний штаб нічого в цій справі не розуміються”. Він не обмежився публіцистичними виступами в пресі, але представив умотивовану

заяву начальникові генерального штабу генералові Діяз. Тимчасом прийшла I. Світова війна і вже тоді відзначений і підвищений до генерала Доугет побачив, що то за сила летунство і з повним боевим авторитетом виступив проти консерватизму в поглядах на збройну силу. Треба зазначити, що Доугет зовсім не негував ролі інших родів збройної сили, лише обстоював ідею, що летунство належно зорганізоване і відповідно використане, через опанування повітря та нищення глибокого запілля ворога, як підстави існування „фронту”, може підірвати моральну силу противника, позбавленням його матеріальних вартостей через знищення комунікації і транспорту й, таким чином, прискіпити закінчення війни перемогою. Звичайно, що твердив Доугет само летунство без співпраці військової фльоти, кінцевої перемоги не здобуде, бо її здобувається опануванням ворожої території. Ця теза Доугета в першій мірі мусіла б відноситися до Італії з огляду на її геополітичне положення, специфічну структуру з „прострілом від заходу й сходу лише вогнем ворожої фльоти” та зокрема на її дуже скромні економічні можливості. Й за таку „розкладову” працю у війську Доугет був присуджений воєнним судом на рік військової в'язниці й то під час війни. Невдачі італійців на фронті змусили італійський уряд змінити нач. вождя генерала Діяра та шукати причини поразок. І тоді пригадали собі, що пророчив ген. Доугет. Новим судовим вироком було його зреабілітовано й одначасно звільнено з чинної служби.

Розголос історії з Доугет викликав по I. світовій війні дискусії в усій світовій пресі, частина якої виступила проти нього, закидаючи йому, що він не бере на увагу того, що уживання летунства згідно з його теорією провадить до нищення цивільної людности та культурних цінностей, а це було зокрема осуджено на Гаазькій Конференції в 1907 р. Особливо гостро виступив проти теорії Доугета англійський військовий публіцист, що правда спеціаліст від панцерної зброї, теперішній ген. Фуллес. Але вже Муссоліні був зрозумів голошені Даугетом правди й надав йому титул „Батька італійського летунства”.

В Англії одним з послідовників Доугета був майор лорд Тренчарф, однак мабуть з огляду на характер англійців там не було ані горячкового поборювання, ані беззастережного наслідування нової теорії вживання летунства. І здається, що Англія, а за нею й Німеччина були в Європі першими, що започаткували енергійно практичну реалізацію теорії Доугета.

В ЗДА теоретично і в практичних спробах значення летунства пропагував англійський генерал В. Мітчель, заступник шефа військової

*) Дискусію над значенням морського летунства розглянемо окремо. — Автор.

авіації ЗДА. В 1917 р. Мітчель командував американським летунством в Європі, яке складалося тоді з 196 апаратів перестарілої, навіть як і на ті часи, конструкції. Не було й пілотів і Мітчельові довелося вже на фронті у Франції їх школити, бо ЗДА розпочали війну з 14 літаками та летунським персоналом з 230 людей. Надзвичайною відвагою та глибоким знанням конструкції машин Мітчель здобув собі велике признание з боку Аліантів й, нарешті, досягнув, що ціле летунство Антант в оперативній доцільності було йому підпорядковане. Це дало йому широке поле до спостережень й більшого розуміння засад належного вжитку сконцентрованої сили летунства. Коли Мітчель повернувся додому 1919 р. то цілий Вашингтон вийшов йому на зустріч та оваційно вітав його. Але Пента протиставився його домаганням дати засоби для удосконалення технічних, а головним чином відкинув його пропозиції щодо оперативного вжитку авіації. І ніби для демонстрації на чолі відділу летунства армії ЗДА було поставлено знаного з опортунізму та прихильника конвенціональної системи організації цілої американської армії 57-літнього генерала артилерії Х. Менегера. Звичайно, то був великий моральний шок для 40 літнього повного запалу й енергії Мітчеля, бо Менегер ніколи нічого спільного з летунством не мав, й не міг зрозуміти його оперативної та тактичної вартости й сили. Сага про цю справу говорить, що Мітчель мав репутацію дисциплінарника в стосунку до підлеглих й що його призначенням малося втримати Мітчеля в ризах дисципліни.

Мітчель почав публіцистичну акцію в обороні своєї теорії організації та вжитку летунства. Він ставив тезу про створення Департаменту Оборони та піднесення летунства дорівня інших родів збройної сили — війська і фльоти" у доводив, що „летунство зробилося найбільш небезпечною зброєю для фльоти й запілля", що „лише летунство може боротися з летунством й через опанування повітря може забезпечити флоту та край перед знищенням" (як же це справдилося під Пер Гарбор пізніше). В Пентагоні висміювали Мітчеля, а його статті та рапорти знаходили місце в традиційнім 13. відділі штабу", у кишенях на папір. Мітчель тим не переймався, тим більше, що з Європи надходили відомости, що його теорія була підтримана відповідно сильною акцією ген. Доугета та лорда Тренчарда. Він домагався, крім того створення відділу парашутистів, що власне були незабаром зорганізовані в Англії, Франції та Німеччині, а рівно ж у Японії.

Нарешті, Мітчель, не маючи попертя серед військовиків, звернувся до членів Конгресу, поминаючи службову дорогу й Конгрес ухвалив „вислухати пропозицію ген. Мітчеля", а це була

бомба для Пентагону, зокрема для шефа штабу знаного з I. світової війни ген. Печінга, який особисто все ж був зацікавлений працями і теорією Мітчеля. Конгрес по вислуханні аргументів Мітчеля ухвалив перевірити його теорію перепроводження атаки летунства на бойові кораблі та підводні човни. Ефектовна атака та затоплення здобутих у війні двох німецьких дредноутів на протязі 18-ти хвилин, дали повну сатисфакцію Мітчелю й усім його оборонцям, серед яких знайшлися такі авторитети пізнього летунства, як ген. Спата і Орнольд, конструктори Мартін, В-Северські та інші. Але його противники на чолі з секретарем фльоти Дейлі і адміралом Даніельсом вважали це досвідчення за вдалий випадок. Сотки репортерів оваційно вітали Мітчеля, а газети з наголовками в 1/2 сторінки писали „летунство затоплює бойові кораблі". Кінцевий вислід цілої справи був такий, що Мітчеля було поставлено перед суд за порушення дисципліни, було деградовано до ранги полковника та заслано до форту Гастон без функцій. А дальші публіцистичні енуціяції Мітчеля доправили до повного поставлення його перед судом за перекручення 96 арт. Військового Кодексу, який голосить, що спроба дискредитувати військову владу карається за законами військового часу. Суд присудив Мітчеля до 5 років в'язниці, повної деградації та позбавлення пенсії. Було це в 1925 р. Ціла американська преса піднесла крик, запитуючи в чиїх руках є оборона держави й вимагаючи від президента Куліджа скасування вироку. Президент затвердив вирок. Мітчель вмер в 1936 р. від розриву серця...

Отак часто кінчають життя найбільші патріоти, що вміють дивитися далеко вперед.

II.

ТЕХНІЧНІ ТА ОПЕРАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ МОДЕРНОГО ЛЕТУНСТВА

Преса принесла вістку, що найбільший літак у світі американський бомбовець В-52 облетів світ навколо (поминаючи ССРСР від полудня) в 46 год. 19 хв.

Не маємо на увазі докладнішого представлення конструктивно-технічних властивостей (навіть на підставі існуючих описів) летунства обох світових антагоністів — ЗДА та ССРСР, бо це мало б бути в першій мірі завданням фахівців, поза тим в разі зацікавлення всі дані можна знайти в американській фаховій пресі. Все ж для генерального зорієнтування деякі конечні відомости подаємо.

Получуємо перегляд технічно-конструктивний з оперативним, бо вони себе цілком, це зрозуміло, доповнюють, — Оперативні проблеми ставлять вимоги до конструктивно-технічних можливостей, але і оперативні потреби мають достосовуватися до технічних можливостей.

Про стан летунства ЗДА та їхніх союзників можна говорити досить докладно на підставі оголошування в пресі даних. Про стан летунства СССР, разом з його сателітами, подати можна лише приблизні дані, так само як і про оперативну доктрину вжитку летунства і то рівно ж на підставі оголошуваних на Заході даних.

Перш за все треба зазначити, що в доктринах ЗДА та СССР відносно ролі та вжитку летунства є велике розходження. ЗДА під впливом вимагання конечности вжитку, в разі потреби летунство на великих віддаленнях, — ближчих до бази — краю, або з баз допоміжних, закладених на скорочених віддаленнях, — ближчих до західної Європи, або до Близького й Далекого Сходу, ідуть скорше по лінії розбудови летунства стратегічного, важкого і далекогосяжного. Без сумніву поза вимаганнями береться під увагу специфічне наставлення американського громадянства — збереження людини за рахунок матеріальних вартостей. Впливає це не тільки з політичного та соціального устрою держави, але й з велитенського економічно-фінансового потенціалу, громадянство розуміє потребу матеріальних офір, не хоче жертв фізичних і духових. Й через те одною з тез американської мілітарної доктрини є прагнення скоротити час воєнних змагань, вимагаючих в сучасних обставинах величезного духового й матеріального напруження. З другого боку під впливом опінії американських апологетів летунства (В. Сіверські, Арнольд, Спот, Твайнінг та інш.), що цілком слушно оцінюють згадані оперативно-географічну ситуацію та різні політичні проблеми, як рівно ж наставлення американського громадянства, сугерують в своїх публіцистичних виступах велике значення летунства, приходить в доктрині ЗДА до супрематії летунства. Це зокрема дуже яскраво позначилося призначенням ген. Твайнінга шефом об'єднаного штабу. Треба підкреслити, що по суті речей згадані апологети летунства, що одночасно є прихильниками беззастережного вжитку нуклеарної зброї, є послідовними духовними учнями Доугета і Маршала. Щодо оперативної доктрини, то нема нічого нового властивого поза тим, що на підставі досвіду з I. світової війни у своїх прогнозах ставить Доугет і Маршал. Війна у повній мірі матиме тотальний характер*), вима-

гатиме для скоршого її закінчення повного знищення цілого політичного та матеріального потенціалу противника (державний центр, фабрики, комунікації, бази, летовища, тощо), вимагатиме в тій же цілі підірвання моралі цілого населення ворожої країни. Вимагатиме підірвання моралі ворожої збройної сили через позбавлення її можливостей оперативної концентрації, матеріального й технічного забезпечення й, звичайно, нанесення їй фізичних страт. І це може зробити лише летунство, яке для того має опанувати повітря, щобто унеможливити летунство противника. Боротьба наземного війська або фльоти проти летунства без участі летунства є мало ефектовна навіть при найбільшій досконалості протилетунської наземної активної оборони. Тут знов мусимо нагадати, що ті „апостоли повітряної ери” виразно стверджували, що само летунство не було в стані здобути та удержати терен, та що такі держави, що потребують постачання з-за моря повинні посідати й могутню флоту.

Летунство може нищити допомогу ворогові й обороняти власну флоту — воєнну й транспортну. То ж власне Мітчель передбачав можливість, що тепер стала конечністю концентрації та вступних операцій авангардом за допомогою летунства — транспорт парашутистів.

З тих тез Доугета та Мітчеля ясно впливає конечність існування зіграної організації та дії всіх трьох родів збройної сили. А при тим, з огляду на так важливу ролу летунства, воно властиво, повинно бути розбудоване, може навіть з певним майоризуванням інших родів збройної сили, як підставовий фактор. Мимо певного спротиву представників, головним чином війська доктрина ЗДА пішла в напрямку переваги летунства, але все ж не має підстав до твердження, що в ЗДА існує майоризування інших родів збройної сили. Зокрема нема майоризування фльоти, вже хочби через те, що ЗДА є морською державою. В дійсності ціла справа полягає на тим, щоб заховати доцільну рівновагу в організації збройної сили. Уніфікація в дії є засадою організації. Доугет поза тим ще вимагав, щоб, особливо у випадку Італії, існував останній рід збройної сили — територіяльна оборона проти летунства. Досвід 2. світової війни та повоєнні міркування надали і тій справі відповідне значення.

Можна б зробити кінцевий висновок з оперативної аналізи вжитку летунства. Доцільний і лише доцільний компроміс в організації збройної сили для оправданого найкращого її використання є конечний, бо ніколи нема і не буде ідеального розв'язання проблеми. І тут власне може „проявитися геній організатора і вождя”, сказав англ. фельдмаршал І. Сліссол, щобто му-

*) Російський військовий письменник ген. штабу полк. В. твердив, що прийде до війни малими фаховими арміями.

сильно бути еластична організація, яка дасть можливості до легкого переопорядкування при потребі змін та доброго використання організації для цілей оперативних.

Летунство ЗДА поділяється на сухоподільне й морське. Те і друге складається з тактичного й оперативного (стратегічного). Вже в 1927 р. для стратегічного летунства було створено окремих генеральний штаб (Стратегічне Командування), але після майже повної матеріальної демобілізації збройної сили та на 80% зменшення її ефективів і в не меншій мірі демобілізації моральної, може на щастя цілого світу прийшло нещастя — Корейська війна, яка поза всіма іншими проблемами прискіпила організацію та розбудову летунства. Ще в році 1951 летунство ЗДА мало щось біля 700 літаків оперативного призначення та небагато більше 1000 літаків для тактичного вжитку й все це було вже в певній мірі перестаріле.

Зараз летунство ЗДА складається з (приблизні дані):

А. Сухоподільне:	
стратегічне	2.100 апаратів
тактичне (різного признач.)	5.400 "
транспортне	2.000 "
Б. Морське:	
стратегічне	4.000 апаратів
тактичне (різного признач.)	3.000*) "
обсерваційне	1.100 "
спеціал. (проти підв. човн.)	600 "
транспортне	400 "
разом 18.600 апаратів	
В. Канада, Англія і Франція	7.500 апаратів
разом: 26.100 апаратів	

Для улегшення порівняння тут подаємо дані про стан летунства ССРСР, разом з сателітами:

стратегічне	3.500 апаратів
тактичне (в тім 70% мислив.)	31.000 "
спец. призначення	1.000 "
морське (різного признач.)	3.000 "
Разом: 38.500 апаратів	

Отже, як бачимо, стратегічне летунство Заходу перевищує летунство ССРСР майже в двічі натомість тактичне є майже в тричі слабше. А з цього видно різницю в доктринах ужитку летунства.

Треба припускати, що ССРСР в ближчій перспективі не має глибших замірів до перенесення війни на територію Західньої півкулі, але має на увазі експанзію в Європі та на Близькому і Далекому Сході, цебто не потребує дуже сильного летунства далекого засягу, а потребує в першій мірі сильного летунства мисливського „вимітаючого” (відмітати) для боротьби із

*) В тім правдоподібно 70% мисливського, решта оборони краю і т. д.

стратегічним летунством Заходу та потребує сильного летунства співдіяння силами — піхота, танки, розвідка — тощо. Все ж летунство стратегічне є досить сильне для вжиття на цілі стратегічні й треба пам'ятати, що Західня півкуля зовсім не є забезпечена від нападу летунства ССРСР — так звана „повітряна партизанка” (про що зовсім не чути в американській військовій пресі) завжди матиме місце, завжди може продертися через усі радарові заслони та найбільш сильну протилетунську оборону. Варто собі збагнути візію катастрофи, якщо б 3-4 літаки з нуклеарними бомбами дісталися на американський континент.

Так само й транспортне летунство ССРСР є в двічі менше від летунства ЗДА з огляду на мабуть ще покутуючу, але реальну для ССРСР тезу старого фріза, що війни вигравав ногами своїх grenaderів. Поза тим ССРСР мають можливість дії на внутрішніх операційних лініях чи то при допомозі транспорту, чи навіть власне за допомогою ніг — саме з тих причин наземна збройна сила ССРСР є так розбудована, що певно десятикратно (панцерні армії, мото-механізовані та змоторизовані корпуси, ракетна зброя артилерія, тощо) перевищує наземні сили Заходу.

Очевидно, на тій самій доктрині спирається розбудова в ССРСР підводної флотії (понад 600 підводних кораблів з найновішими удосконаленнями), що мала б перешкодити морським транспортам з Америки, в першу чергу в східній частині Атлантики та на Середземному морі.

При глибшій оцінці доктрини ССРСР треба б визнати її реальність та логічну послідовність в економії сил і засобів.

Коли б ще ходило про певні технічні властивості, то треба б зазначити, що майже в рівній мірі, так на Заході, як і на Сході, конструкцію допроваджено до того високого рівня, що великої різниці нема ані під оглядом швидкості, ані під поглядом досягнення високості: швидкість в рекордах понад 1000 миль в практиці до 700 миль на год. 8—10 миль „стеля”.

Хотілося б спробувати сказати дещо про значення летунства для нашої української дійсності. Перед 2.світовою війною Уряд УНР звернув був увагу на цю спробу й при повній відсутності будьяких можливостей організаційних чи технічних, намагався створити хоч би скромні молоді інструкторські кадри летунів для майбутнього. Вдалося було вишколити кількох наших вояків на пілотів і обсерваторів — лицарів неба, майора С. Нагнибиду, сотників Ю. Сальського, Н. Опаренка та ще 3 інших, яких прізвищ зі зрозумілих причин подати не можна. Але ніхто, на жаль не знає, в якій вони ситуації, бо здається ніхто з ними та ніхто з них

I. Хорольський

В ПОЛОНІ ОБСТАВИН

(З приводу останньої Сесії НРади)

Ранг (посаду, титул — ред.) носить всякий може, але діло дійсно робить той, хто природний.

Не дивують безслідні й безвиглядні наслідки довгоочікуваної, кілька разів відкладуваної, старанно цированої й личкованої четвертої Сесії НР. Не дивують, бо навіть не уважне, а побіжне ознайомлення з ділами людей того кола, які живуть в сфері мрій інтелігентів, що спричинили поразки 17-20 рр., вказували на такий кінець. Хоч вістка про вихід ОУН під проводом полк. Мельника стала новиною політичного дня, проте, не вона є найістотнішим в п'ятиденній праці кількадесяти людей. Суть справи в чомусь іншому. В політичній натурі, в звичці, що стала другою природою людей ліберально-соціалістичних груп, які, достосовуючись до модних обставин лукавої доби, все підлицьовуються під чужий демократизм, більше воюють з своїм націоналізмом, як з ворогом Укра-

*****

не утримав зв'язку з нашими диспозиційними осередками. Спорадичний зв'язок маю приватно з сотн. Ю. Сальським, що перебуває в Канаді.

В тій, як і в цілій нашій мілітарній справі, про що ми звертали увагу в „Проблемах до української мілітарної доктрини”^{*)}, нема, оскільки відомо жадних, кадрів на майбутнє. Щоправда деякі наші далекозорі батьки, як і сама молодь про це думають. Для нас старих вояків, яка це втіха, що, мимо повної недбалості під тим поглядом з боку претендентів на „вождів народу”, маємо на нашому хоч і чужому конті двох неофітів. Так само не видно слідів думки про те, що існує якась опіка над досвідом старшого покоління наших збройних змагань. А тимчасом І. Ф. Далес сказав: „...нашою грізною постановою і детермінацією ми вже 3 роки запобігли 3. світовій війні”. А чи наділенням президента Айзенгавера спеціальними уповноваженнями для безпосереднього вжитку збройної сили ЗДА на випадок збройної агресії вдасться запобігти 3. світовій війні, не відомо. Можливо, що вдасться відтягнути дещо реченець її вибуху. Про це нам слід би пам'ятати.

*) Розбудова Держави — 17, 2, 1955 р.

їни. Ота друга природа в усій повноті виявилась на Сесії після відчитання Комісією „Проекту постанов і доповнень до тимчасового закону Державного Центру для схвалення 4. Сесії”.

Проект цей вийшов від ОУН(м) десь в кінці минулого року, розглядали його перед Сесією, а на Сесії комісія одобрила й винесла на схвалення Сесії. Що фракція ОУН(м) надавала тому проекту вирішального значення, від постави до нього узалежнювала своє перебування, то видно було в перші три дні Сесії, коли відбувалися міжпартійні герці з образами й домаганням сатисфакцій за полеміку в пресі. Проте, очевидно, знали, коли клеїли партійні групи й унапрямували дію за кулісами. Проект із 16-ти пунктів відчитали. Найосновніші пропозиції, чи думки в ньому можна охопити в три основні домагання:

а) Чітко, виразно, як то годиться, визначити політичні позиції щодо так званого непередішенства. б) Унеможливити, чи виключити можливість праці функціонерів (міністрів, чи реєсортних начальників) ВО і НР в установах, що неприхильно наставлені до українського визволення, „в тому числі й АКВБ”. На тій підставі, що з „ними проводяться переговори в питаннях української визвольної політики”. в) Скликати нараду всіх політичних середовищ і обміркувати справу одностайної політики, як сказано в проекті для завершення консолідації.

Для кожного українця, а тимпаче коли він має діло з політикою, немає над чим дискутувати, бо ж хто може собі припустити, чи подумати, що міністр, якийсь чи прем'єр т. зв. ДЦ, що здійснює політику визволення, працював би службовцем, в якійсь установі, що не визнає української Державности, негує й поборює змаг і боротьбу української спільноти за неї. Так само бездискусійним, аксіоматичним є домагання про устійнення засад, принципів політики, бо ж як можна вести політичну дію, коли неокреслені напрямні її. Здавалось би, що й вимога про договорення з українськими самостійними політичними силами є аксіома-

тичною, навіть зобов'язуючою для людей, що назвали себе ДЦ.

Проте, аксіоматичні речі для партійних проводирів, що були на Сесії й про неї говорили, виявилися не зобов'язуючими, сумнівними й нереальними. У них своя реальність і політичне мислення інше. Сесія переважаючою більшістю голосів: а) „Відкинули пропозиції фракції ОУН, які устійнювали напрямні дальшої української визвольної політики, а зокрема щодо так зв. непередрішенства. б) Відкинули пропозиції фракції ОУН про те, „що члени президії й Виконного Органу УНР не можуть бути одночасно в жадному службовому відношенні до зовнішньо-політичних чинників, а в тому й АКВБ, з якими переводяться переговори в питаннях української визвольної політики, бо згадане службове відношення утруднює оборону українських позицій або взагалі унеможливує ці переговори” (З заяви ОУН(м).

Неможливе стало можливим для людей, що ведуть по їхньому „реальну політику” через НР, пристосовуючись до обставин. В дискусіях над проектом дехто не знав, як бути, на яку стати, але то було коротко. Друга природа взяла своє й відкинули одностайно, сконсолідовано. М. Ливицький, лідер УНДС, а після Сесії Голова Уряду, заявив під час дискусії, що пропозиція ОУН є слушною, але „УНДС не буде голосувати за пропозицією, бо побутові умови не дозволяють на її здійснення”. (Ш. П. з 31 березня ц. р.). Так говорить лідер. Невже вся партія УНДС так думає? А, мабуть, так. І шукає загубленої людини в своїй „філософії”.

Як це нагадує трагічний епізод з часів Брюховецьчини, так рельєфно поданий П. Кулішем в „Чорній Раді”. Не перевелися Гвинтовки. Той був приятелем Сомка, а як побачив, що по боці Брюховецького, підпертого московськими багнетами і дарами боярина, що тут же мав свій намет, побутові реальності, миттю зорієнтувався в обставинах і опинився в таборі брюховичан — московському. Обставини повели й поманили. Поняття обставин широке. Не надійні й небезпечні люди, а тимбільше для визвольної політики, які свою політичну діяльність, практично достосовують й узалежнюють від побутових умов чи обставин. Те достосовування, незалежно від щирих і позитивних помислів, рано

чи пізно, може звести на стежку Брюховецького, задовольняючи побутові умови якого московські воеводи оженили на русській дівці чи молодиці. Політики такої породи ніколи не збагнуть політичних вершин духа, коли в боротьбі нації за державну волю степ сполучається з небом, їм „зоологія убога все застуге”. Горе від такої політики було в минулому, невисело є й в сучасному.

Українська європейська преса, наслідуючи перебіг Сесії підкреслює, що героєм Сесії були Феденки — батько з сином, „феденкізм”. Фракція соціалістів завдавала тон в дискусіях, залишала наради, удаючи ображених, ставила ультиматум про сатисфакцію, а лідер її — П. Феденко кілька разів твердив, що „українська еміграція на 75% складається з „неграмотних селепків”. І це на залі, де говорилося про об'єднання еміграції. Можна б поминути й не згадувати про „політичну філософію” лідера соціалістів, коли б з неї не вилазило старе наше лихо, що допровадило нас до бездержавности. Коли б трагічне минуле, спричинене оцією „філософією”, за якою наймити отечества чужого, поділивши в 1917 р. націю на „темний і несвідомий народ, що революції не ждав і не робив”, та соціалістичну інтелігенцію, яка боялась національної романтики народної гущі (селепків), штовхали на стежки автономізму й федералізму.

За нинішніх обставин у вільному світі люди тієї вдачі повторюють старі блуди, пристосовуючи національну політику до їхніх побутових обставин. Аджеж і тепер, як і 40 років тому, проблема та сама, хоч обставини куди складніші, а вітрів чужих віє більше. Проблема зводиться до того, бути Україні самобутній, незалежній, чи в спілці з Росією — через непередрішенство. Тоді, 40 років тому, народ частину якого на еміграції Феденко називає „селепками”, домагався відокремитись, не оглядатись на Петербург, а творити армію, і, спираючись на минулі державницькі традиції, будувати лад на своїй землі. А ті, що за Феденком не були „селепками”, наперекір всій національній стихії казали: не відділяйтесь від Росії, бо „тільки демократично-федеративна республіка в Росії з національно-територіальною автономією України з забезпеченням прав національних меншостей, забезпе-

чить права українського народу". І тоді люди, що тепер говорять про обставини, замість того, щоб оформити вибухлий національний вулкан в конструктивну форму, в структурні державні норми, змушували націю присягати на колінах за автономію й єдність з Росією.

Одного хотіла нація, а друге накидав провід, який замість національних самоуправ в громадах, снував сітку партійних організацій. Так, як і тепер на чужині диференціатори наснували групово-партійних організацій, якими підмінили національні громади. Вже після утворення Генерального Секретаріату Центральної Ради, (27. червня 1917 р.), обсадженого переважно соціал-демократами, В. Винниченко нарікав, що „робота над державністю" вимагала від соціалістів так багато сил, що „ослабляла партію в чисто партійній діяльності". Партія, як бачимо, у соціалістів була понад державою і В. Винниченко пише, що партійні організації нарікали, „за те, що найбільш активні елементи забирались від партійної роботи" (Відродження Нації, I, сторінка 254.).

Примат партії над державністю й державним будівництвом привів тоді до того, що в більших містах України позиції в державному будівництві в перші дні революції захопили російські або зросійщені елементи, які почали боротьбу проти домагань народньої гущі, що змагалась за національну правду. Доки провід торгувався з Петербургом за автономію кількох губерній, а на Україні снував свої партійні сітки, розгортаючи партійну роботу, державні позиції опинилися в руках російських сил. Ставши у керма урядового в губерніяльних і повітових містах, вони почали протиставитись і автономії. Аж тоді побачили лихо проводирі наші та й почали ще більше нарікати на обставини. „Бо де ж ці сили, якими робились би ті апарати та величезна складна машина, що зветься державністю" ... Де ж вони ті люди, де вони могли взятися. Ну нехай би ще на міністрів вистарчило, а далі. А директорів, діловодів, а комісарів, а десятки тисяч служаших, де їх взяти"?

Ніде справді було взяти, бо й тоді в ув'язненні соціалістів були темні „селенки" і вони. Словом біда прийшла. Бо всі сили кинули на партійну роботу, а для держави залишили тільки на міністрів. І замість класти цеглини державної бу-

дови, оформляти ту національну стихію, почали партійну війну за міністерства. Не знали, що рошити „ми ж ніякого ні державного, ні адміністративного досвіду не мали й не могли мати. От групка собі людей, складена з журналістів, політичних емігрантів, учителів, адвокатів, тощо". (Відродження нації — 255, 256 стор.).

І дивно, що через сорок літ після тієї трагедії, блукаючи серед західного світу, люди не збагнули суті, сенсу, підстав державности. Для них держава й нині, то форма, бюрократичний апарат в канцеляріях і департаментах. Оболонку в зерні вони бачать, а зародку ні. Національний первень в державі вони утотожнюють з оболонкою. А постання держави, це не бюрократична сітка, навіть з досвідченим апаратом. Коли немає розуміння й вичуття, інтуїції державницької, коли відсутній формуючий первень, ідея державницька, то ніякий апарат не допоможе, не врятує справи. Коли б в апараті була справа, то ніколи нові держави не могли б постати. Хіба в Тунісі, чи Марокко, чи Гану та й в інших країнах, що за останні роки оформили свою державність більше було сил, як на Україні в 1917 році? А в XVII. ст. Богдан Хмельницький з хмельничанами формотворив державу в ліпших умовах? Куди в гірших, як то було в 1917 році. Дух був інший у творців її, вдачу конструктивно формуючу мали. Був державно-конструктивний розум, вичуття мудре, дар і розуміння державної суті. Чого бракувало нашим провідникам 1917 року. Вони політикували, а не були людьми політично думаючими. Тому й не могли побачити сил національних, спершись на які, відповідно оформивши глибокий національний патріотизм їх, тільки й можна було закріпити державність. Бракувало тоді, як і тепер бракує, кінцевого розуміння, що для оформлення своєї держави треба в першу чергу порвати всі зв'язки з політичною імперією, від якої відщеплювалась наша держава.

Військові з'їзди, з'їзди селян і робітників, що віддзеркалювали настрої мільйонів, що послали їх, в патріотичних резолюціях домагалися творити державу, а проводирі гамували, в універсалах писали, „не відділяючись від Росії" будьмо слухняними й ждм. Коротко, нація була рішена, а провідники через партійні сітки свої кликали „не передрішати", ждати, що скажуть

„Прекрасні дива бродять по морях
І манять нас, і закликають ніжно
Та що нам їхній бунтівливий стяг,
Коли не стяг це нашої Вітчизни”.

Ю. Яновський

у Петероурзі, „ми рішуче ставимось проти замірів самовільного здійснення автономії України до всеросійського учредительного зібрання (з п. універсалу). А коли під натиском III. Всеукраїнського Вісськогового З'їзду, признавши, що „обставини примушують нас здійснити те, що недавно ще мислили, як далеко від нас”, проголосили III. універсал, то не з рації української, а „щоб силами нашими допомогти всій Росії, що уся Республіка Російська стала федерацією вільних і рівних народів”. (з III. універсалу).

Ніякіше непередрішенство рідне, „сродне”, за висловом Сковороди, політикам, які тоді в національній стихії опинилися на чолі революції. І тепер вони те саме творять, бо думають так само. Тоді обставини змушували їх волю нації вбирати в непередрішенські універсали, а тепер „побутові умови” не дозволяють їм стати проти непередрішенства, зректися його, щоб разом з спільнотою боротись за відновлення державної незалежності. Тоді народ, що в патріотичних резолюціях на З'їздах вимагав не оббивати порогів у міністерських кабінетах півночі, де готувалися нові динамічні сили, щоб перебрати імперську владу, вони називали несвідомим, темним, незрілим до державного будівництва. Тепер частину його (на еміграції), що не хоче і не визнає ніяких непередрішенських обставин, вони називають „селепками”. Сорок років тому, уповуючи на закони „всесвітнього прогресу”, вони копали могилу українській революції. Тепер, заплутавшись в непередрішенство, вони не в силі позбутися його тенетів і, називаючи спільноту „селепками”, хочуть накинути їй непередрішенство в гіршому виданні, в складніших умовах боротьби, далеко від рідної землі, заявляючи, що діятимуть на тих принципах, на яких досі діяли. Коли ж поставлено домагання устійнити, окреслити ті принципи то їм „побутові умови” не дозволяють на це, бо вони в полоні їх, вони раби обставин.

Микола Щербак

29 КВІТНЯ 1918 РОКУ (З цуклю „Крим”)

У сивім димі тоне Севастопіль,
І враз, немов на вітровім крилі,
Злетить минуле, — ні, не сірий попіл —
Замерехтять у соняшній імлі
Моєї України кораблі.
Супроти вітру випинають груди,
Мов розгинаючи глуху глибіню.
А у порту, як на Великдень, люди,
І чайки рвійно, миготлива тінь —
Моєї України широчинь!
Той день розквітнув у веснянім квітні,
Як під блакиттю кипаристий Крим.
І засіяли, рідні і привітні,
Знад синіх хвиль, знад моря, догорні
Моєї України прапори!

Олекса Влизько

БУДЕННЕ МОРЕ

Нема тут казки ніякої, —
Як всюди в світі, й на морях, —
Шумлять за рейдами прибої,
Де кораблі на якорях.

Розводить день останні роси
І киди вечір дзвоном в сквер.
Я ж бачу щогли-кипариси,
І пахне з люльок канупер.

Там всюди праця. Як ще мовлю?! —
Мов човен в гавань, ніч пливве.
Тебе, о, море, благословлю, —
Буденне, чорне, трудове!

Жбурни, як шторм, кремезну силу
На рейди м'язів і сердець.
Щоб дужі крові не зносили,
Щоб по безсилим вдарив гресь!

СВЯТО МОРЯ

29 квітня 1918 року на наказ з адміральського корабля: „Фльоті піднести український прапор!” — над Чорним морем залопотіли жовтоблакитні прапори.

Відновлено було нашу морську силу, наші морські традиції, що проявилися в князівських й козацьких славних походах.

У складі фльоти молодішої нашої Держави в 1918 році були 8 лінійних кораблів, 4 крейсери, 6 авіоматок, 27 міноносців, 17 підводних човнів, 5 канонірських човнів, 6 мінних загородників й відповідно сильні сторожеві та транспортні судна.

Большевики-росіяни, перемігши Україну, жорстоко замучили багатьох патріотів-морців й рідне Чорне море прийняло їх героїські тіла.

Е. М.

3 ЩОДЕННИКА

30.III 1957. В популярнім московськiм лiтературнiм мiсячнику („Новий Мир”) десь на прикiнцi минулого року з’явився був черговий советський роман чергового советського прозаїка.

Але з тим романом трапилася зовсiм нечергова iсторiя. Знявся раптом великий шум. Невдовзi має з’явитись в Лондонi англiйський переклад, з приводу якого провадились з сов. амбасадой досить характеристичнi дiялоги, бо, бачте, автор ще мав той роман „виправити” i т. п.

В чiм же справа?

Роман, як роман. Анi змiстом, анi будовою роман той, властиво, не фiзично бiдний вiд сотень подiбних паперових продуктiв вiдавна завроматизованої советської лiтературної iндустрiї. Є в нiм дозволений процент типiв „негативних”, як також вiдповiдний процент типiв „позитивних”. Є й „герої” стандартного совштанпу, ц. т. не герой, а ходячий монумент обов’язкових советських чеснот з твердокамiнною невгнутiстю партiйного чи безпартiйного большевика. I в цiм романi, як i у всiх iнших, герої, по тяжких перипетiях, перемагає всi перешкоди („нет таких крепостей, которых би не взял большевик”) i генеральна партiя трiумфує. Словом, happy end, який, зрештою, обов’язує на обох пiвкiлях.

Правда, є в романi, окрiм „тексту”, ще т. зв. „пiдтекст”, в якiм шило з мiшка виглядає частiше, анiж хотiло б МВД. Та це й все. В чiм же рiч? А рiч в тiм, що наголовок роману є дослiвно: „Не хлiбом єдиним”... Бiдний цензор, який безумовно пильно, „па-бальшавiцкi”, процензував змiст роману, як видно, не звернув належної уваги, саме на наголовок. А як що й звернув, то, бувши сам продуктом великої лєнiно-сталiнської епохи, не мiг домислитися, бiдака, страшного для СССР (i протекторiв) д ж е р е л а цього наголовку.

Отже, з появою роману знявся величезний гармидер, галас i просто-таки планетарний гвалт. При чiм, невідомо, де, саме, той алярм започаткувався: чи за заслоною, чи перед нею. На питання, хто, саме, той крик започаткував — вiдповiдь ясна.

М. Щербак

ПРОСКУРА

Моїй Матері

На Благовiщення побожню Ти говiла,
I в свiтлому блаженствi й сулокої
Приходила iз церкви й нас благословила,
Своїх дiтей-синiв i, хрестячись, дiлила
Свяченi крихти проскури святої...

„Ще, щоб на тому свiтi бачитися, дiти!
Щоб ми не розлучалися нiколи”...
О, Мамо! Я не знав чи плакати, чи радiти,
Увесь тремтiв, тримаючись за поли,
Не мiг нiде чуття й передчуття подiти...

I ми розсталися, не бачимось з Тобою...
Але як зiйдемося на тому свiтi
I в зустрiчi, в ласкавому привiтi
Чи ми впiзнаємося?

Ти, змучена журбою,
А я, знедолений чужою чужиною...

ВЕЛИКОДНИМ ХРИСТОС ВОСКРЕС! РЕДАКЦІЯ ВІТАЄ СПІВРОБІТНИКІВ І ЧИТАЧІВ ЖУРНАЛУ.

Кожному християниновi вiдомо, що наголовок для свого роману автор взяв зi званої вiдповiдi Христа на провокацiйний заклик диявола в пустинi („як що Ти — Син Божий, то накажи, щоб те камiння стало хлiбом”): „Не хлiбом єдиним буде жив чоловік, але й кожним словом, що виходить з уст Господа” (Матея, гл. 4, ст. 4).

Тут, i тiльки тут, уся розгадка несподiваного своїми географiчними розмiрами ерихонського галасу навколо роману советського письменника.

Вистарчило, щоб навіть не цiле слово Христа, а лише тiнь того слова прозвучала на теренi, який вiд сорока лiт Сатана вважає своєю тотальною власнiстю, щоб бiльшi й меншi слуги диявола одразу ж вiдчули й засигналізували небезпеку — зi всiх сторiн.

I не виключена рiч, що „тiшайший” Лазар Моїсеевiч, вiдповiдно „проработавши” з „патрiярхом всея Русi” такий вельми неприємний випадок, вже дав „руководящiє указанiя” — кому слiд.

Володимир Гжицький

П О М С Т А

Оповідання

(Закінчення)

Уночі рікою швидко посувалась велика флотилія човнів. На флагманському їхав сам голова сільради Ніфонтович. Він важко сидів на кормі і правив, а два пожежники з добровільної команди гребли.

Ніч була темна, зорі сховались за хмари диму, на сході палала заграва і червонила правий берег і праву половину ріки. Друга половина ставала від того ще чорнішою. Над човнами чути було сміх. На одному з останніх заспівали дівчата, їх було загалом більше, ніж хлопців.

Флотилія минула шахтарський виселок, що виник тут тільки з приходом радянської влади і нараховував заледве десять років існування. Тут на ходу прилучилось кілька лодок з шахтарями, і тепер гамір і жарти посипались ще густіше.

На одному човні залунали звуки гармонії і покотились далеко по річці. Гребці жвавіше запрацювали веслами. Шахтарі намагалися наздогнати човен з дівчатами, ті тікали, почалось змагання. Не сміялась тільки Анночка. У неї було велике горе.

Небо поволі почало сірїти, прокидався сонний осінній день.

Флотилія вже давно минула острів, що називався Бича Голова, і попереду показала Васька-керка — місце причалу. Гребці ще раз налягли на весла — всім хотілось зайняти краще місце в маленькій пристані. Знов піднявся сміх і крики. Пасажири повискакували на берег, хто на пісок, хто в болото, в залежності, де хто мав яке місце для причалу, повитягали човни і почали лаштуватись, озброєні сокирами та лопатами.

Чекали команди.

Михайло Ніфонтович — голова сільради, колишній військовий командир, ввійшов у роль, насупив брови, окинув своє „військо” орлиним оком, сказав кілька слів про дисципліну, обов'язкову в таких випадках, махнув рукою і пішов уперед, повівши за собою всіх на бій із страшним ворогом тайги, що наступав широким фронтом.

Пройшовши кілька кілометрів зімкнуто, люди розсипались в ланцюг на п'ятдесят метрів один від одного і рухались в такому порядку ще з кілометр, розчищаючи землю від листя і мохів в обидві сторони від себе. смугою в п'ять метрів завширшки. Люди кинулись до роботи шпарко, бо кожному хотілось якомога швидше погасити пожежу. Більше всіх хотілось цього

Анночці, і вона взялась до роботи дуже широко, незважаючи на те, що велика туга давила серце...

Ми залишимо людей на деякий час і, поки вони розчистять задані їм смуги від моху і хмизу, а вогонь дійде до самого рубежу, подивимось, що робить наш хворий ведмідь.

Ми залишили його сплячим, захованим у мохах. Там він і пролежав цілу ніч. Прокинувся, коли вже добре почало світати. Підвів голову. Від їдкого диму чхнув і зараз же тривожно обернувся. Довкола відбувалось щось незрозуміле, перед ним і за ним чути було шум утечі. Ведмідь насторожився. Ось з шумом, ламаючи сушняк, проскочила сім'я лосів: рогатий самець, самиця і лосеня. Не встиг він опам'ятатись, як по тій стежці проскочило два зайці. Очі у них перелякані, вуха на спині. Та це ж відомі боягузи, вони не йдуть в рахунок. Але ось в траві шмигають бурундуки, біжать і перескакують з дерева на дерево білки, промайнула мов блискавка, і щезла в кущах вогняна лисиця; над лісом свистять крильми глухарі, тетері, качки, пишчать жалібно на льоту кулики, сопуть рябчики, перескакують з дерева на дерево, з криком пролітають лісові пльоткарки — сороки, кедрівки. Всіх проводжає, пливучи у піднебессі, бистрокрилий яструб. Він теж утікає з палаючого лісу, і тільки ворон, великий, чорний, старий ворон летить у той бік, звідки втікає все живе. Летить і кричить. Чує здобич.

Ведмідь постояв хвилину, прислухався. В тій стороні, звідки бігли звірі і летіло птаство, шуміло і тріщало. У лісі було синьо, сонце закрила чорна хмара, повітря пахло димом, від якого дерло в горлі і важко було дихати. Потягнувся. Спина боліла, але менше, ніж учора, та й вуха не було так важке. Сила поборолла недугу, життя перемогло смерть. Ведмідь знов відчував бажання жити, йому захотілось їсти і пити, але вода була в тім боці, де шуміла пожежа. Дим турбував усе більше. За своє довге життя він не раз чув цей запах і знає, що він означає. Йому зрозуміло, чому біжать звірі, зрозуміло, чому летить ворон. Проходячи не раз по згарищах, він сам підбирав трупи бурундуків, білок, цілі виводки глухарят з матерями, що, захищаючи дітей, гинули разом з ними героїчною смертю. Всі ці тварини пахли димом, але були їстівні. Згадавши це, ведмідь ще дужче захотів їсти.

Став у нерішучості, опустил голову, прислухався: шум пожежі дужчав. Треба вже втікати,

але він барився. Те, що він бачив у сні, і те, що діялось наяву, змішалось, і звір не знав, чи він і досі спить, чи вже прокинувся. Раптом подув вітер, і густі клуби диму оточили його з усіх боків. Вмить не стало чим дихати. Звір отверзів і, забувши про голод і біль у спині, з усіх ніг кинувся втікати туди, куди тікали всі. Прорбігши віддаль, з якої вже не було чути шуму пожежі, зупинився, мов укопаний, застиг від несподіваного гучу, що пролунав десь недалеко. Закрутився на місці. Назад вертатися було неможливо, попереду — чути зловісний гук. Постояв, прислухався. Тихо. Тільки ззаду наближається шум і дим застеляє повітря. Звір міняє напрям і повертає праворуч, пильно дивиться в усі боки, але в диму нічого не видно. Біжить, біжить, коли раптом близький постріл перериває йому дорогу. Чути тріск хмизу — і перед його носом проскакує переляканий лось. Ведмідь повертає вліво і в паніці біжить, Зненацька вчуває людські голоси і бачить самих людей. Їх багато, густо, йому не пройти. Перед очима стала смерть ближче, ніж вчора. З відчаю кидається напролом уперед, бо назад нема вороття, ззаду наступає море вогню. Дим виїдає очі. Вітер несе його цілі хмари, дихати немає чим. Ще хвилинка, і він задихнеться. Знову біжить, коли раптом із диму виринає постать жінки. Побачивши звіра, вона несамовито кричить і замахується чимсь блискучим. Але ведмідь не чекає удару, валить жінку на землю, рве зубами її горло і з закривавленою пащею тікає туди, де ще немає диму, гнаний панічним жахом перед пострілами людьми, вогнем...

Не оглядаючись, вже без перешкод, добігає до ріки, кидається у воду. У ріці вже багато звірів, малих і великих, під ним аж рябіє плесо. Всіх їх, загнав сюди непереможний жах перед смертю. Багато з них раніше не пробували сил у плаванні, але всі вони, не вагаючись, кинулись у воду, бачачи в ній єдиний порятуюнок. Всі поспішають на той бік, де немає вогню і диму, хоч далеко не всім суджено перепливти широку ріку. Декого покинуть сили, і він піде на дно, декого, безпорадного у воді, спіймає яструб або мартини, що з криком носяться над плесом, зваблені поживою, байдужі до страху і страждань утікачів.

Ведмідь заходить все глибше і глибше у воду і, нарешті, пускається пливти. Тепер йому ніщо не загрожує.

Тіло Анночки винесли з поля бою, поклали в затишку і накрили хусткою. Дали знати командирові. Михайло Ніфонтович добре знав Степана, з боєм у серці уявляв, який це буде для нього удар. Схилювався над тілом умерлої і заплакав. Пригадав учорашню сцену у хаті, саму Анночку, пригадав, яка вона була сумна, мовчазна, як вона хотіла була щось сказати тоді

коли він кликав її на пожежу, і слів не знайшла, тільки почервоніла трохи. А сьогодні, коли він ставив її на місце роботи, відчув, що думки молоді жінки були далеко звідси, і роботу вона виконуватиме механічно. Пожаль, що покликав її, але тепер було вже пізно.

Двом дівчатам-комсомолкам, подругам Анночки — Олі і Гані наказав перенести померлу в човен і відвезти додому, а сам повернувся на місце пожежі.

Вона почалась за великим болотом, у сосновому бору. Від чийогось покинутого недокурка чи сірника зайнявся сухий оленевий мох, а він горить, як каучук; від маленького вогнища пішло горіти на всі боки. Через кілька хвилин червоні потоки знищували на своєму шляху все живе. Де пропливла хвиля вогню, там попеліла земля, чорніли стовбури сосен, до половини облизані язиками полум'я, диміли сирі стовбури дерев, немов жертovníки невідомих богів. Там, де годину тому в тіні дерев метушилися мільйони дрібних істот, тепер було мертво; на місці веселого зеленого лісу стояло живе кладовище жалюгідних, приречених на неминучу загибель, на повільне вимирання могутніх організмів. Не далі, як взимку, вони всі загинуть, а навесні на їх трупах з'являться лишайники, слизькі гриби, нападуть хмари короїдів, вусатих шашлів, довгоносіків.

Знищивши рослинний покрій лісу, низовий пожар зупинився на мить перед ялиновим насадженням. Здавалось, що тут він і погасне. Але повіяв вітер, і золоті черв'ячки полізли в купу чатина і дрібного хмизу. Із нірок, в які полізли ті черв'ячки, показалися димки, спочатку маленькі, ледь помітні, а далі більші, піднімалися угору, а на їх місці виростали золоті квіти; покрасувались, вони зливались у вогняні хвилі і розливались по землі щораз ширше, щораз даліше. Від спеки підсихала і полум'яніла чатина на деревах, і час від часу вибухали, із шумом палахкотіли шугали, немов велетенські факели, столітні ялини, смереки, кедри. Це був тільки початок. Дійшовши до гущавини, полум'я побігло по верхах, і враз неосяжне вогняне море понесло хвилі верхами, розкинулось долом, ревучи, бушуючи, вириваючи чорні хмари диму, загрожуючи погібеллю землі, кидаючи виклик небесам.

Не поміг рів, що його викопали люди, щоб затримати стихію. Даремна праця. Від нестерпної спеки в'яли і сохли дерева по цей бік рова і, коли вогонь наблизився, вони були готові прийняти на своє галуззя червоноперих півнів з вогнистими крилами. Вони і не барились, ці птахи. Наблизившись, перелітали, обсідали дерева і пожирали їх тут же, так само, як по той бік рову.

З боєм серця покидали люди свої пости.

Втомлені, спітнілі від спеки і праці, затруєні димом, відступали на нові позиції. Відступали в такому ж порядку, як і працювали, на однаковій відстані, щоб, не гаючи часу на новому кордоні, повернутись знов лицем до ворога. Відступивши на два кілометри, почали рубати ліс, валячи дерева верхами в бік пожежі, широкою смугою в кілька метрів. Цей захід, як виявилось пізніше, був ефективніший. Верховий вогняний ураган дійшов до наваленого лісу і вщух. Подум'я пожирало тепер все те, що можна було пожерти внизу: галуззя, кущі, мох, листя, траву. Тимчасом люди розчищали нову смугу від хмизу і всього горючого до самої землі. Вогонь, доходячи до смуги, вертався докінчувати знищення на занятій, тепер уже чорній, заволоченій димами території.

Два дні без сну і спочинку боролись люди з грізною стихією. Пожежу, висловлюючись пожежним терміном, локалізовано, але залишити її без догляду було небезпечно, й люди вартували по черзі. Нарешті на початку третьої доби небо прийшло на допомогу людям. Із скупчених над лісом хмар, захованих димовою завісою, полив зненацька великий дощ. Вогонь шипів зі злості, порскав парою, але кришталеві гребені небес розчісували кучері димів і стелили їх довгими пасмами на землі.

Через годину злива вщухла, з-за хмар виглянуло сонце і пожарище заискрилось міриадами чорних брильянтів.

Як тільки почалась злива, люди залишили поле бою, надаючи право остаточної перемоги дощеві. Посідали у човни без гомону, без сміху, понурі, втемлені, сонні. Протягом півгодини берег опустів.

Похорон Анночки відбувався на другий день по страшній драмі в лісі. Домовину покрили червоним полотнищем і вінками з лісових квітів. Похороном займались подруги Анночки — Оля і Таня, Виборов і батько небіжки, старий Тимофій.

До могили проводжали небіжку подруги, кілька бабусь, дідів і діти. Решта всі були на гасінні пожежі. Степан не знав про смерть дружини, а люди, що бачили його під час похорону, говорили: „І він піде за нею”.

Степан лежав без пам'яті. Фельдшер приходив два рази. Перший раз сказав, що у хворого запалення легенів, і ставив банки, а другий раз, що грип, і теж ставив банки і давав порошки; хворий порошоків не прийняв, а від банок не легшало. Приходячи до пам'яті на кілька хвилин, пив воду і знов падав у забуття. У такому стані говорив щось незрозуміле, маячив. Мати Степана і Виборов весь час чергували коло хворого, клали йому на голову компреси, подавали воду. За два дні тільки раз вдалося йому влити в рот трохи бульону і раз міцного чаю, поза

чим ніякої їжі хворий на приймав. Його мучили кошмари. Доглядачі не раз ловили уривки фраз, здебільшого цілком незрозумілих. Це їх лякало, і тоді вживали заходів, що були в їх розпорядженні — накривали кожухами, щоб потів, міняли компреси.

У хворій уяві Степана чергуються різні картини. Йому здається, що їде трійкою оленів по безкрайній білій пустелі і ніяк не може доїхати до лісу, що чорніє вдалині. Олені пристали, а він не має сили поганяти їх, хорей* випав із рук і згубився. Він злазить з нарт, щоб пошукати хорей, але в той же час олені зриваються з місця і вмить зникають з очей. Настає ніч. З-за лісу вириунв місяць. Він постояв над лісом, захитався в обидва боки, зіскочив у сніг, колесом покотився вздовж лісу і, зменшуючись в бігу до маленького зірка, зник. Грузнучи по коліна в снігу, вибиваючись із сил, Степан бреде до лісу. Раптом бачить: назустріч швидко, ніби на лижах, їде постать у білому. Це Анночка. Він хоче щось крикнути їй і не має сили. Постать наближається, і він уже бачить, що це не Анночка, а снігова гора. Вона вже ось тут. Ще мить, і вона його розчавить. Степан кричить несамоувитим голосом...

Бачачи, що він дрижить, мати і Виборов накривають його кожухами. Через деякий час хворого мучить новий кошмар. Йому здається, що він париться у своїй домашній бані. Вона дуже жарка. Видно, Анночка напала на слід каміння. Степан хоче встати, щоб відчинити двері, і помічає, що хтось незнайомий з відром кип'ятку в руках ховається за піччю і хоче вилити його, але не на каміння, а на нього. Придивляється — аж це ведмідь, той самий, що втік у лісі.

— Не впізнав? — читає ведмідь людським голосом і, не чекаючи відповіді, виливає ціле відро окропу. Ошпарений Степан кричить несамоувито, вилітає на двір і падає у сніг.

Над хворим стоїть зажурена мати з запаленою скіпкою і Виборов. Він прикладає Степанові холодний компрес до голови і потішає стару.

— Одужає, — каже він, — молодий, сильний, він перемаже хворобу, але по лікаря треба післати, треба. Без лікаря хвороба може довго затягнутись.

Мати мовчить.

— Хто за ним поїде? — каже по деякому часі. — Та й чи приїде той лікар у таку глушину по бездоріжжю? Три дні хлопець не приходив до пам'яті. Тут і лікар не допоможе. — Стара заливається сльозами і виходить з хати.

Виборов залишається з хворим.

Прокинувшись вранці четвертого дня, Степан

*) Хорей — дрючок кілька метрів завдовжки, щоб поганяти оленів.

спитав про жінку. Підсвідомо відчув, що її вже немає на світі. Під час непритомного стану були, певне, пробіски свідомості, і тоді в його мозок проникли уривки фраз, плач жінок, матері над умерлою, похоронні пісні, і зараз, прийшовши до пам'яті, він усвідомив це остаточно.

— Так де ж Анночка? — повторив.

Мати заголосила. Цей плач підтвердив здогадки, і він більше не питав. Боротьба за власне життя ще не була закінчена. Тваринний егоїзм взяв верх над почуттям, йому самому безмежно захотілося жити.

Степан заплющив очі.

Минуло ще три дні. Організм перемагав хворобу. Прокинувшись якось уранці, попросив їсти Мати зраділа. Син їв з апетитом і запевняв, що цілком здоровий, але слабкість була ще досить велика, бо він навіть сидіти без допомоги не міг. Про дружину не питав, неначе її ніколи не було у нього, і тільки через тиждень після того дня, коли одужання пішло швидкими темпами, знов спитав про Анночку. Заливаючись сльозами, мати розповіла про страшну пригоду в лісі. Степан засумував. Тільки тепер, коли у самого минула смертельна небезпека, він зрозумів увесь жах втрати коханої людини, жах її трагічної смерті. Лежачи довгими днями в ліжку, він думав, але про що? — ніхто не відав. Мати не розпитувала.

Якось несподівано сказав уголос:

— Просилась іти зі мною, не взяв...

Ця думка його переслідувала. На питання матері, що він має на думці, сказав, що Анночка просилась з ним на полювання того дня, як він забив медведицю. Він пожалів її, зважаючи на її стан, і не взяв із собою, а якби взяв, все пішло б по-інакшому. Анночка забила б тоді ведмедя неодмінно, стріляючи вона чудово, і все було б в порядку, а так... Анночки нема вже, ведмідь, що забив її, безкарно бродить по лісі, а він сам, безсильний, лежить у ліжку і не може піти, пошукати свого ворога.

— Одужаєш — підеш, — заспокоювала мати.

— Коли то буде? — зітхав Степан.

— Буде. Час своє зробити, він і приносить і забирає, він дав тобі хворобу, він і забере.

— Він і Анночку взяв?

— А так. Він і pomoже її забути.

— Забути? — Степан глянув слідлоба на матір.

— Може не зовсім забудеш ти свою Анночку, але за рік не так уже будеш страждати, як зараз. Як помер твій батько, мені здавалось, що не витримаю, руки на себе наложу, а ось живу. Сумую, тужу за ним, але вже не так, як бувало. Я тридцять літ прожила з ним, а ти зі своєю піркою, не було коли й звикнути.

...Минали дні. Степан все лежав і аж по трьох тижнях почав вставати на пару годин

з ліжка. Заходив Виборов. Вони розмовляли найчастіше про полювання, особливо про полювання на ведмедя. Під час розмов Степан чистив рушницю, відливав кулі або набивав патрони. Виборов із тугою поглядав на цю роботу, бо через свою недугу мусив надовго з мисливством розпрощатись, але і Степан ще не скоро буде готовий до нього. Слабкість після хвороби довго трималась. Через півтора місяця після початку хвороби він встав з ліжка остаточно, а ще через півмісяця якось раненько зупинився перед хатою Виборова, готовий до походу. В його довгі вузькі сани з широкими полозами була впряжена собака, на санях лежав провіант і інші припаси, потрібні в лісовій хатині, що стояла за п'ятнадцять кілометрів у лісі. Був тільки початок листопада, та зима випала раня, мороз давно скував болота і малі річки. Сніг покрив землю досить товстим пластом.

— Ну, підемо? — спитав жартома Степан Виборова, що стояв на порозі своєї хати.

Виборов похитав головою.

— Коли б то здоров'я, — сказав, — не чекав би я, поки покличеш. А так, мабуть, скінчилось мое ловецтво, — додав і похнюпився.

— Не горюйте, — потішив його Степан, — поправитесь, помститеся на своєму ворогові, а поки що я їду мститись. Прощайте!

Він кивнув головою, свиснув на собаку і подався в тайгу.

Лісова хатина, що до неї поспішав Степан, стояла серед дрімучого бору. Вона була невеличка, метрів чотири завдовжки, три завширшки, невисока, щоб тільки людині стати, не згинаючись; покрівля на ній була із грубих, нерівних дощок, витесаних сокирою з колод. В хатині ліжко, піч, якщо можна назвати піччю ту споруду, що стояла в лівому кутку від входу. Димоходу у таких хатках не буває — дим виходить дверима і дірою в стіні під стелею, яку потім, він випалиться в печі, закривають віхтем соломи або ганчіркою. Від диму стеля і стіни за довгі роки почорніли і блищали, як лаковані. Ліжко складалося з кількох колод, укладених одна коло одну і покритих соломою, а зверху — ведмежою шкіркою. За стільця правив дерев'яний обрубок, столик був із таких дощок, як на покрівлі. Двері в хатинку були низькі, в них, не згинаючись, могла пройти хіба семирічна дитина, зате поріг високий, так що треба високо піднести ногу, щоб його переступити. Все це — для збереження тепла. Заради цього і віконечко було прорубане низько. Такою була хатина Степана. Будував її ще його дід, коли сам був молодий, користувався нею під час полювань його батько, і тепер ішов туди Степан. Поки дійшов, уже добре смеркалось. В хатині застав усе впорядку. Не гаючись, засвітив огарок свічки і розпалив у пічці. Дров було наготовлено

чимало. Звичай у комі, що в хатині може заночувати кожний, кому потрібно, і має право користуватись майном хатини, але, відходячи, обов'язково мусить заготовити і залишити сухих дров удосталь. Сірники покласти звідки брав, а також поповнити запас солі, якщо користувався нею. Ці три речі мусять бути в кожній хатині мисливця, так то вже ведеться споконвіку.

Швидко затріщали сухі соснові дрова, полум'я пішло лизати каміння, хатина ожила і вмить заповнилась димом ущерть. Степан вийшов надвір, щоб перечекати, поки вигорить у печі, і оглянути решту лісового господарства. За хатою бовваніла у темряві друга дерев'яна споруда, що мала вигляд голубника. Була вона набагато менша, також дерев'яна, з дощатим дашком, без вікна, з невеличкими дверима. Стояла не на землі, а на стовпі, мов казкова хата баби Яги. Це була комора, де складалися мисливські трофеї. Будовано її на стовпі, щоб не проникали туди гризуни і дрібні хижаки. Оглянувши комірку і не знайшовши ушкоджень, Степан сів під хатину відпочити. Після хвороби перший раз вийшов так далеко і втомився. Мороз дужчав. Холодні мурашки проникали крізь кожух і бігали по спині, проте мисливець терпляче вичекав, доки не прогорить у печі і, коли вугілля покрилось попелом, увійшов у хату, затулив отвір в стіні, покликав собаку, замкнув двері зсередини і ліг, повісивши над піччю піми і ліпти для просушки. В хатині було тепло, може навіть занадто тепло. Незважаючи на втому, довго не міг заснути. Нове місце, обставини, а головне, думки, сумні думки не давали спати. Події останніх місяців виринали в пам'яті послідовно одна за одною, з граничною виразністю. Що ж було причиною тих важких змін у його особистому житті протягом цього невеличкого проміжку часу? Адже він втратив за цей час жінку, із завжди здорового, життєрадісного чоловіка перетворився в хирляка, який ледве доліз до хатини. Що ж трапилось, хто причиною, хто винен? Ведмідь?

Властиво від нього почалося. В чому ж вина звіра?

Степан уперто думає, аж голова болить, і не може з'ясувати свого теперішнього становища. Він прийшов сюди, щоб помститися. Два місяці, лежачи в ліжку, мріяв про час помсти. А зараз?

Мисливець сумнівався, чи це може дати задоволення. Уже в дорозі закрадалися сумніви в душу, а тепер бачить, що поняття помсти — нісенітниця.

„Людина не може мстити звірю, — вирішує він, — за багато було б честі. Людина може вбити хижака, знищити шкідника, що накоїв лиха, але не мститись”.

Мозок далі працює в тому напрямі і підсуває нову думку: „Коли б, наприклад, дерево вбило жінку, чи треба було б тоді мститись на лісі?” — думав Степан.

Цей приклад остаточно переконує, і Степан починає дрімати...

Два тижні блукав Степан по тайзі, шукаючи ведмежої берлоги. Знайти і знищити шкідника, що рік-річно завдавав стільки клопотів колгоспу, що завдав такого горя йому особисто, стало тепер для нього необхідністю. Без цього, зрештою, він не міг показатись у селі. Що б сказали люди? До хатки повертався пізно, ледве встигав зварити вечерю і поїсти, як падав, мов мертвий, на ліжку і спав міцно, без снів. Лісове життя, рух, свіже повітря наливало його силами, він знову почував себе дужим, як колись, здатним на всякі випробування. Повертався без здобичі. Якось, зразу ж по приході в хатинку забив недалеко від неї куніцю, її шкірка сушилась зараз на стіні, в комірці лежало два десятки білячих шкірок, дві горностаєвих, а борової дичі і не рахував. Якось наткнувся на тунелі глухарині. Під час лютих морозів і глибоких снігів ці птахи злітають з дерев у сніг, пробивають ямки своїми тілами і з тих ямок роблять в різні боки ходи під снігом, де й ночують, вкриті від вітрів і морозу. Наткнувшись випадково на такі тунелі, Степан убив одним пострілом двох глухарів, а з десятків їх розлетілось в різні боки. Та все це, звичайно, не задовольняло його. Треба було знайти берлогу. Може з собакою це легше було б зробити, але через те, що були глибокі сніги, він не брав його з собою.

„В цьому районі ведмедя немає, — вирішив Степан, бродячи якось тайгою. — Доведеться їти в район Васьки-керки”.

Раптом крик сорок вирвав його із задуми. Степан стрепенувся, почав прислухатися.

Сороки на мить замовкли і затріщали знову. Степан подався на їх голос. Наблизившись, побачив дві білобокі пташки на старій сосні. Вони весело перескакували з галузки на галузку і про щось завзято торохкотіли. Побачивши мисливця, знялись з дерева і, погойдуючись у повітрі, мов білі, човни на морських хвилях, зникли в тайзі. Степан підійшов і побачив таку картину: біля сосни, на якій сиділи сороки, лежала друга старезна сосна з вивернутим корінням — її вікова подруга. Коріння і стовбур творили щось подібне до шатра, накритого тепер товстим шаром снігу. У мисливця швидко забилося серце. На одній навислій над цим шатром гілячці побачив білу смужку інею, якого ніде в іншому місці не було. Цю смужку створила пара, що виходила з шатра. Не було сумніву, що це ведмежа берлога. Не чекаючи ні хвилини. Степан мерщій подався до хати. Щокільканад-

цять кроків зупинявся, робив сокирою зарубки на деревах, щоб завтра патрапити до берлоги.

Тієї ночі Степан майже не спав. Звечора готував патрони, гострив сокиру, ніж, а вже коли й ліг, то не міг заснути від духоти. Довелось двічі відчиняти двері. Заснув під ранок і спав три-чотири рази, прокидаючись кілька разів від якихось дивних снів.

Вийшов із дому, як уже добре розвиднилось, озброєний рушницею сокирою, трофейним штиком, принесеним на пам'ять про Вітчизняну війну. На лопаті, що ніс на плечі, гойдалась прив'язана шнурком ганчірка, змочена в нафті. Під пахвою Степан тримав грубий кінець жердини, а тонший її кінець тягнувся далеко ззаду, заважаючи псові бігти. Пес, видно, був дуже з цього незадоволений, бо пирхав частіше, ніж собаці належить, на що, зрештою, господар не звертав уваги, бо був зайнятий своїми думками.

Видався морозний сонячний день, йшлося швидко і легко; по двох годинах ходу були на місці. Собака відразу почав виказувати неспокій, але господар велів йому лежати, а сам узявся розчищати довкола берлоги, насипати широкий вал. Працював локвапно, нервово, пильно поглядаючи час від часу на берлогу, але там було тихо. Ведмідь міцно спав. З отвору, що був угорі, тоненьким струмочком виходила пара і осідала на галузці, збагачуючи її новими химерними кристалами. Коли вал був готовий, Степан ще раз оглянув рушницю і патрони, засунув за пояс штик так, щоб його кожної хвилини можна було вихопити, поправив сокиру, щоб не заважала, а тоді взяв ганчірку, начепив на кінець жердини так, щоб легко було скинути, запалив і, коли факел спалахнув, всунув його в отвір, з якого виходила пара.

Уже через хвилину почувся із берлоги дикий рев і метушня. Факел упав на звіра і, скочуючись по ньому, змочив хутро, воно загорілось. Біль і жар розбудили з зимової сплячки і отверезили звіра. Розметавши берлогу, він вирвався з неї. Осліплений білизною снігу і сонцем, оточений високим валом, на мить отетерів. За цю мить Степан послав йому кулю в груди. Удар був не смертельний, — сніговий вал перешкоджає добре прицілитись.

Розлючений звір мотнув головою, блискавично звівся на задні ноги і кинувся вперед, на во рога, якого тільки зараз побачив. Кинувся і потону в глибокому снігу. Цього і треба було мисливцеві. Він підбіг по добре розчищеній площі до звіра, що борсався в снігу, намагаючись встати, спокійно націлівся і сильним ударом загнав ведмедеві штик у спину по рукоятку. Звір відрив закривавлену пащу, судорожно втягнув повітря і сконав.

Довелось ще раз брати лопату і викопувати

Ф. Одрач

ВТЕЧА

(Початок в ч. 12 за 1956 р.)

Уже на третій день після приходу до Вільна большевиків, під великою кам'яницею на розі Замкової і Целентніка (в цьому будинку містився уряд віленського воевідства), — стояла довга черга людей з так званої вищої кляси. Скликаних їх сюди „указ” Военкомату. Цей „указ” десятками примірників був розліплений по всьому місті, і в ньому товстим шрифтом закликалося всіх тих громадян, що мають зброю; підкреслювалося, що всі ті, що мають пальну зброю, мусять здати її у Военкоматі протягом трьох днів. Тож, у черзі купчилися люди, що ще недавно тішилися великою пошаною і довір'ям правлячої віленської адміністрації, зокрема ж, „Уженту воевудського” і поліції. Сумирно, де-що нашорошено, у виляючому одязі нашвидку витягнутому десь із старих скринь, стоять у черзі четвертого і п'ятого ступеня урядовці з фузіями під пахвами. Можливо, що ще тиждень тому, на дозвіллі, вибиралися вони до розлогих лісів коло містечка Подбродзя і вганялися за сернами та дикими козами. Зараз міни на їхніх обличчях невеселі, можливо, що теперішнє своє положення порівнюють з положенням серн та кіз тоді, коли вони з псами ганяли їх і стрі-

*****

ведмеда зі снігу. Тепер вже це робилось спокійно. Тільки собака непокоївся, чекаючи доброго обіду.

Відкопавши звіра, Степан переконався, що це був той самий, що побив корів і загриз його славу Анночку. Вздовж спини у нього йшов глибокий, ще не зовсім загоєний шрам. Одне вухо було роздвоєне кулею. Степан сів на теплого ще звіра і задумався: що з ним робити? Білувати для шкіри не варто, шкіра зіпсована шрамом і хутро обсмажене факелом. Для м'яса? Ні, він хлебнув крові Анночки, ні... „Хай пропаде вся туша, — думав Степан, — хай її з'їдять лісові мешканці, оті сороки, що показали дорогу до нього, ворони, лиси, вони, до речі, тепер голодні”.

Степан витягнув ножа, що ним колись білував ведмедицю, всадив у живіт звіра і розпорів його до грудей. Витер ніж об ведмеже хутро, хвилину подумав, тоді сокирою розрубав груди, витягнув серце і кинув собаці. Більше на звіра не подивився. Прив'язав лижі і, не оглядаючись, пішов геть.

(„Жовтень” за листопад 1956 р. Правопис без змін).

1947 — 1956 р.

ляли в лісових гущах. Ось знітившись стоїть капітан резерви, без еполетів, з порожнім револьвером у лівій руці. Просто дивно, чому він не переодягнувся в цивільне вбрання. „Рогатівка” без трьох зірок наче скарга тяжить на старшинській круглій голові. А он поряд дві жінки, либонь дружини офіцерів, що десь згинули на фронті, чи може й попали в полон. Одна з фузією і револьвером, друга з револьвером і фльобертом. Хоч і шкода мені цієї здеклясованої юрби, але в серці відчуваю якусь злорадість „Носив вовк, понесли і вовка”. Можливо, є в цій черзі і „тайняки”, функціонарі тайної поліції, яка містилася на вулиці св. Яна. Хитрі пронори, злющі і безоглядні, погромники свідомих литовців і білорусів, цербери закамарків з жертвами та вишуканим знаряддям для тортур. Багато їх повтікало вночі проти сімнадцятого вересня 1939 р. в напрямі Литви; проте, чимало їх і залишилося, а ще більше „гранатової”, умундированої поліції. Всі вони тепер „нижче трави і тихше води”. Яка ж примхливість Мойри і яке круте життя людини!

Ще по вулицях вештається поліція з червоними опасками на руках, але в приміщенні тайної поліції на вулиці св. Яна вже урядують люди зі сходу. Там безперебійно бубонять канцелярські машинки, бічними дверима входять і виходять якісь люди зодягнені по цивільному. Машина НКВД готується до старту.

На вулиці Бакшта, де містилася у старовинному домі „академічна менса”, зустрічаю студента фармації Здзіха Вонсовіча. Він осторонь тримався від політики, уважав себе за демократа, хоч і зачитувався творами Шолохова та Алексея Толстого. Він вірив, що в ССРР людиною розв'язано соціальну і економічну проблеми, що, мовляв, хоч там і терор, але великі вигляди на майбутнє. Зараз лице його перелякане і сіре. Пригорблений і заляканий, він тримався старовинних фасадів з облупленої цегли і кудись спішився.

— Чи вже по обіді? — затримав я Вонсовіча.

— Менса замкнена. Обідів уже там не дають студентам.

Я повертаюся і ми йдемо хвилину мовчки. Здзіх сторожко оглядається і притишено розповідає мені новини.

— Минулої ночі арештували Єндріховського, Дембовського, Петрусевича, Путраменту і інших ідеологів комунізму і кудись вивезли. Недоречність, якої ніяк не могу зрозуміти.

Вістка ця мене цілком ошелешила. Що за сенс арештувати тих, які були їхніми прибічниками? Всякі наші намагання збагнути суть цієї події потрапляли в безвихіддя. Рівно ж Здзіх переповів мені ще одну новину, яку він перехопив від якоїсь довіреної і добре поінформованої

людини: на днях большевики мають передати місто Литві.

— Прийшли чужі люди і роздають польські міста по своїй уподобі, — обурено просичав Здзіх. Я було хотів натякнути, що Вільно пра-стара столиця Литви, але не наважився цього сказати вголос. Така репліка, до речі, була б тільки зайвою каламуттю. Здзіха це роззлобило б, а мені ніякої приємності не було б. Події бо вирішувалися поза нашими бажаннями чи симпатіями до тої чи тої проблеми. Я бо поляків добре знаю, дух месіянства і великодержавності задомовився в них до такої міри, що всякі аргументи правоти, не мали б на них жадного впливу. Ще недавно і Вонсович і тим більше Єндріховський та його колеги „креси всходне” уважали за непольські землі, але вистарчили по явитися на вулицях міста озброєних москалів, щоб відчути чужість сторонньої сили, яка, мовляв, відриває від цілоти Ржечипосполитої кусок живого польського тіла. Дехто з нас чомусь уподібнює Вільно зі Львовом: мовляв сполонізоване Вільно, це острів між непольським населенням, подібно як і Львів. Та таке порівняння, на мою думку, недоречне. Львів це місто з предвічним українським населенням за його периферіями, коли Вільно, це місто, якого околиці населені і білорусизмами і литовськими людьми. До того ж ці люди римокатолицького віроісповідання, часто утотожнюють свою релігію з польською національною приналежністю. Але говорять між собою по білоруському, чи по литовському. Багато тут є сіл зденаціоналізованих литовців; говорять вони або жахливим польським жаргоном, або білоруською, теж засміченою мовою, хоч їхні прізвища литовські. Я чимало мандрував по Віленщині, але ні один селянин не називав себе білорусом, хоч і говорив до мене по білоруському, чи з вимовою замість „х”, вставляв у речення „к”. Це знак, що ці селяни литовського роду. Ні, Львів не те, що Вільно!

Того ж дня я вибрався з Алесьом до цукорні „Югославія”. Білоруський мій приятель уже теж довідався про можливість віддачі большевиками Вільна литовцям. Це його дуже обурювало. В цукорні присів до нашого стола відомий литовський поет Адамайчус, уродженець Вільна. По його обличчі було видно, що він уже теж знає, де має опинитися Вільно. Говіркий і веселий, він з приємністю „фундовав” нам каву і тісточка, але Алесь відмовився споживати „даровизну”. Був набундючений, і навіть сердитий. Розмова між поетом і Алесьом не в'язалася; претензії і одного і другого до Вільна мали тут свою приховану вимогу. А мені чомусь нав'язалися ще два претенденти: москалі і поляки. Аж чотири суперники закохані в прекрасне місто з пишними церквами, з мальовничими узгір'ями,

двома річками, що зливаються в центрі міста.

Хоч я ще у Вільні, але думки мої вже на Поліссі. Мені невимовно хочеться додому. Я відчуваю, що тут мені не місце, ще за час свого довгого перебування у Вільні, щойно зараз відчуваю свою цілковиту чужість до довкілля, до всього, що постало і витворилося після приходу большевиків. Своїй господині, Анісії Козлової я вже виповів помешкання. Старенька навіть розплакалася. Саме, згадуючи мою господиню, мені ще хочеться зупинитися на віленських „староверах”, чи як вони самі себе називали „старообрядцях”. У Вільні їх було з кількох тисяч. Виселено їх на Литву, в цьому і до Вільна, під час московського розколу за панування Петра Першого. На Новому Світі (дільниця міста), неподалік православного кладовища мали вони горну муровану церкву. Життя руських старовірів, здавалося було без видимих змін; було, мабуть, таке як і двісті років тому, коли їхні предки ще жили в Московському царстві. Їхня віра сповнена багатьма пересудами, іноді такими, що тяжко навіть повірити, щоб таке мало місце в звичайних людей двадцятого століття.

Два роки тому, коли я переніс свої речі до дерев'яного домику Анісії Козлової, я ще не мав ніякого уявлення ні про старовірів, ні про мою нову господиню, та про сусідів, муляра Галкіна і другого сусіда Стеньку Ушакова. Пригадую, було надвечір'я, я зложив свої речі в кімнаті, до якої входилося через кухню. Мені хотілося пити. Саме в кухні стояло відро зі свіжою водою, а коло нього горнятко. Я зачерпнув горнятком воду і жадбно випив. Господиня була в кухні. Вона злюще втупилася в мене маленькими синіми очима, вирвала з моїх рук горнятко і жбурнула на підлогу. Горня розбилася. Потім ухопила відро, відчинила зовнішні двері і вилляла воду за поріг.

— Дабн ти вечера не даждал урод греховний! — посипалися з її уст прокльони. Вона затріснула двері своєї спальні і я здивований ловив вухами ревну молитву під лямпадкою, на покуті. Годину пізніше я зажадав звороту двадцяти золотівок, які я дав господині наперед за помешкання.

— Ізвіні, галубчик, — каялася Козлова. — Ти нарушив закон у моєму домі, та я тобі не можу цього пояснити. Дурна я, вот і неграмотна, святе писання знаю тільки з проповідей нашого настоятеля. Иди до сусіда Галкіна, він тобі все пояснить. Я зголосився до сусіда Галкіна, та його не було дома. Застав я тільки його жінку Пашу, ще молоду і сумпатичну. Я їй розповів про своє лихо. Вона розреготалася і:

— Сумашедшая ведьма! — сказала Паша. — Треба було їй відразу пояснити, що можна, а що не можна. У нас своя релігія і свої звичаї.

Пити з горнятка може тільки правовірний старовір; коли ж іншовірець користає з того горнятка, він, згідно з нашою вірою, занечищує це горнятко і породжує гріх у хаті. Курити теж у нас заборонено, бо курення від діавола.

— А пити горілку?

— Пити можна, — посміхнулася Паша. — В Кані Галилейському Ісус Христос із води зробив вино і пив разом з гістьми. А вино ж те саме що й горілка.

Я ще раніше знав, що старовіри були несамовитими п'яницями. Були вони переважно муляри, тесляри, літом добре заробляли і після виплати, наприкінці тижня все пропивали. Голити бороду було для них великим гріхом. Ходили вони з вінікоподібними бородами, різко відрізняючись від решти горожан. Жили вони на передмістях Нови Свят, Нове забудовання, на Поплавах. Їхні звичаї і російська мова були непопушні серед чужого оточення. Всі вони майже не знали ні польської, ні литовської мов, а як знали, то дуже мало — говорили між собою виключно по-російському із спеціальним московським „аканням” та замість „г” завжди вимовляли „г”. Трималися вони купи, женилися майже в сто процентах старовіри із старовірками, ревно зберігаючи свою чисто московську старовірську кров. В суботу вечором було небезпечно заглядати до згаданих дільниць; для хлопця, що мав там свою дівчину і не був старовіром, могла завжди зустріти прикра несподіванка. Старовіри бо переважно орудували ножами. Навіть поліція нерado появлялася на старовірських вулицях. Та, помимо цих від'ємних прикмет, нерідко траплялися серед них люди добродушні, жертвенні і товариські. Ненавиділи вони православних більше як католиків, хоч тими православними у Вільні були переважно москалі — колишні царські урядовці, чи домо-власники.

Після перших непорозумінь з моєю господинею, наші відносини були якнайкращі. Сусід Галкін при кожній нагоді запрошував мене на чай. З іншим сусідом Волховим я частенько грав у шахи, попиваючи чай та закусуючи московськими бубликами. Про Україну вони майже нічого не знали, чули тільки, що десь живуть „хахли”, а що вони собою являють ті „хахли”, їх не цікавило. Потім я їм співав українських пісень, навіть говорив до них українською мовою, хоч вони мало розуміли нашу мову, все ж радо мене слухали. Московських царів, як правило, уважали за антихриста. До большевиків вони поставилися стримано і з острахом сподівалися прикрих змін.

Так ось, завтра вранці маю бути вже на станції. Алесь теж пакує свої речі до валізи. Він має від'їхати ще сьогодні ввечері. Ще востаннє йду попрощатися з панством Сташкевичами. Кор-

тить побачитися з Ядзою. Навіть уявляю собі своєрідну сцену: можливо, Ядзя мене трохи й кохає і, може, прослезитися, прощаючись зі мною. На серці тягота. Розстатись із містом, де перебувалося дванадцять років, це не легка справа. До того ж ще й вона, Ядзя, якої краси чомусь я не помічав раніше, і яка нараз розквітла і запишніла в моїх очах привабливими чарами.

Іду вздовж залізниці, побіч паркану. Перед мене висячий міст над рейками, за парканом, по той бік залізничних роз'їздів фасад станції. Стіна її пожолоблена кулями з танкових скорострільів. Наближуюся до приступів мосту, а там уже видно паркан і хвіртку, через яку ми з Аเลสсьом стрибали на подвір'я Шашкевичів. Хвіртка була чомусь широко відчинена, але на подвір'ї мертвота. Вікна в домі заслонені цератовими завісами. Легко стукаю в двері. Мовчанка. Ще раз стукаю — ніхто не відчиняє дверей. У серці прикрі передчуття. Обходжу дім і стукаю в кухонні двері. Знов мовчанка, ніхто не квапиться відчиняти. Заглядаю у вікно, але церата ретельно береже таємницю дому. З похилою головою виходжу з подвір'я. Вже хочу скрутити в напрямі в'ядукту, але раптом приходить мені на гадку сусіди Шашкевичів — подружжя, з яким я запізнався в льоху. Тут же, за парканом дерев'яний дімок. Саме у відчинені двері з'явився якийсь пан. Це був той, з яким я запізнався в льоху. Він упізнав мене і махнув привітно рукою.

— Заходьте, коли ласка. — запросив мене до свого дому. Входимо до середини. З кухні саме прийшла до світлиці його жінка. Вітаємося немов добрі знайомі

— Посидіть у нас, зараз обід буде, — запрошує господиня. — Ви до панства Шашкевичів? — І багатозначно поглянула на чоловіка.

— Виїхали. — сухо сказав чоловік. — Поїхали до Білостоку.

— Ближче до границі, — натякую.

— Ви вгадали, ближче до границі, а як Бог поможе, може й за границю.

— Вже й заглядала сюди поліція, — посмілішала жінка. — Стукали в двері, потім і нас допитували. „Чи не знаєте, — питають, куди ви бралися Шашкевичі“. А ми щож, не знаємо, лиха б вас година спостигла! Працював усе життя, хату собі придбав, дочку лагодився видати заміж і от усе вітром розвіялося. І туга ж нас мучить, Господи: були добрі сусіди і пішли в світ далекий, а ми залишилися в непевності. А добра не сподіваємося, ой не сподіваємося, пане.

— А ви, що ж думаєте робити? — це чоловік.

— Завтра вранці мене вже не буде тут. Іду додому.

— І ви їдете? — щиро зажурилась господиня. — Всі знайомі кудись зчезають, а ми мусимо тут залишитися.

За обідом ми ще довго говорили про Шашкевичів, про панну Ядзю, про нову советську владу; говорили й про те, що крамниці опорожнилися, що нема де купити хліба, м'яса, молока, сиру. Сарана прилетіла з над Волги і все вижера. Як так далі буде, прийдеться голодувати.

Після обіду виводять мене господарі за поріг, прощаються. Восстанне ще поглядаю на порожній дім Шашкевичів. Лівіше тераси поруччя коло сходів, що ведуть до льоху. Ядзя чомусь постає в моїй уяві, немов жива. Стружка і ніжна — кудись поспішає. Я знаю, куди вона поспішає і від серця бажаю їй добратися туди, куди вона прагне — до правдивої Польщі, що над Вислою.

У ПІНСЬКУ

Завжди, чи то під час літніх вакацій, чи Різдвяних свят, коли я приїздив із Вільна до Пінська, відчував якусь відразу до цього міста. Такого безголов'я, такої мовної мішанини і так званих „язичій“ годі зустріти в інших містах України. І після, будьшо-будь великого університетського Вільна, Пінськ видався мені миршавеньким затурканим провінційним містечком. Тільки й краси тут, що пнеться вгору рококова вежа монастиря Єзуїтів (колишня православна церква) та гарний православний собор і римокатолицька катедра. Решта ж міста, це дерев'яні дімки, брудні і неприємні. Одинока колишня Київська вулиця, за Польщі Пілсудського, а за большевиків Советська, гідна уваги. Тут трохи кращі крамниці, муровані доми, цукерня і готель, а далі палата католицького єпископа Букраби. Та може не так відразливо діяло на мене саме місто; просто млюсть хапала мене при зустрічі з його жителями. Чимало тут проживало москалів, що залишилися ще зперед першої світової війни. Горді і самовпевнені, вони надавали тон у житті міщан міста. Деякі з них вихристилися на католиків і захопили гарні посади. Були такими Князев (референт громадянства в старостві), Попов (фінансовий референт у тому ж старостві); чимало їх працювало в тайній поліції, були секвестраторами, тощо. Найгідотнішим, доволі численним елементом у Пінську були колишні селяни, що перебралися до міста і приноровилися до манер москалів. Перебуваючи довгий час у місті, вони трохи обросли „пир'ям“, засвоїли російську мову і до селян, що приїздили п'ятницями на ринок, ставилися з великою погордою, називаючи їх „тьомними мужиками“, „лапотнікамі“, „невежами“. Їхня російська мова була жалюгідна, була це спотворена

мішанина українських, російських, польських слів. Колишні „служиліе царські люди”, москалі, цілком опанували їхні душі і вони були наче б тупим знаряддям у їхніх руках. Пригадую десь у 1930 році, перебуваючи дома, на селі під час Різдвяних ферій, мені мій батько із захопленням розповідав про якогось Ключановича. Як він зацікавився з моїм батьком, цього не знаю. Фактом, проте, було, що ця людина, емігрант із Минщини, пів білорус, пів москаль, цілком полонив мого батька. Він навіть подарував йому свою книжечку — лубочно-релігійні оповідання. Батько мені сказав, що він якось дєкає, я отже припускав, що це білорус і мене закортіло з ним познайомитися. Ідучи до Вільна, я ще мав три вільні години поки відійде потяг і тому відшукав його бібліотеку (він мав на бічній вулиці російську бібліотеку). Батько докладно зхарактеризував його вид і я без труднощів упізнав його в бібліотечці. Невеличкий на зріст, з рижуватою бородою він гуторив поросійському з якимсь паном. Побачивши мене він з посмішкою сказав: — Вот і гімназіст ізволіл к нам. (У мене була учнівська шапка.)

Я привітався з ним і розповів йому, чий я син. Говорив я до нього по-українському. Це його відразу насторожило до мене. За столом сиділи якісь чоловіки і грали в шахи. Зачувши мою мову вони наставили вуха і зневажливо посміхалися.

— Ну і потіху ж з вас матиме ваш папаша, — сказав до мене по-російському Ключанович. — Гімназіст і хахлацкім наречієм разгаваріваєт.

Я з природи вибуховий сангвінік і така зневага мене розбурхала до крайності. А оливи до вогню доляв ще один з тих, що грав у шахи.

— От і сюрприз, гімназіст і романтика хахлацкаво наречія.

— Панове! — сказав я піднесено, — коли ви мене „удостоїли” „хахлацьким наречієм” дозвольте ж назвати вас вашими власними іменами.

— Інтересна, очень інтересна, — озвалися аж чотири голоси, в тому і один жіночий.

— Ви, панове — кацапи, кацапи, кацапи!

Я пустився до дверей і чомусь почав уже кричати по-польському, щоб надати своїм словам офіційної ваги.

— Бидло, хамі, дзіч! — Я вже був на вулиці, груди мені розпирала лють і я, сливе, вперше відчув у своїй душі прямо звірячу ненависть до цих людей, які без ніякої причини мене зневажили.

І от, коли я прибув до Пінська за большевицької дійсности, я чомусь почав пригадувати цю найгідотнішу сцену в моєму житті. Я знав, що ці колишні „заддалегід тішився, що може вже „заопікувалося” НКВД. Та, нажаль, мені таки й не вдалося довідатися, що сталося з Ключа-

новичем. Батько мій, до речі, спаралізований і нещасний, теж нічого не міг сказати про його долю.

Большевики ввійшли до Пінська від Каролінського передмістя. Гупнули звідти з гармат і скосили прекрасну рококову вежу монастиря Єзуїтів, не помилували теж і православного собору — розбили сгрільними дах і баню. Пінськ уже перетворився цілком у советське місто. На вулицях повно червоноармійців, подибувалися теж і червоноармійки в солдатських рубахах та чоботях з гармоніковими халявами. На ринку, коло монастиря греміли з мегафону боеві советські пісні, ресторани, бари були переповнені советськими вояками. З Набережної вулиці поглядаю на дельту річки Струміня, що вливається до Піни. Над водою бовваніють панцерні чорні пінської польської „маринарки”. Матроси, либонь, потопили і потім утекли на захід. Коло потойбічного берега Піни стоїть валка воєнних советських пароплавів — це вперше прибула сюди Дніпровська флотилія. Великі гарні пароплави зробили на мене приємне враження. Рівно ж і матроси мають „людський” вигляд. У чорних костюмах, у чорних шинелях з непоганого сукна, вони різко відрізняються від піхотинської злиденної і сірої маси. На кінці колишньої Київської вулиці вони зайняли велику кам'яницю під касарню.

Вертаюся знов до центру міста. Тут цілком випадково зустрічаюся з колишнім моїм учителем математики, паном Мерсоном. Мерсон — вихрист: батько жид, мати полька. Це людина вже стара, десь по шістдесятці. Був він інженером-будівельником, ще до того закінчив і архітектуру за кордоном. Я ніколи навіть не припускав, що зустріну старого аж у далекому мізерному Пінську. У Вільні з нього була неабияка фігура. Деякий час працював учителем математики у віленських гімназіях, потім призначено його на заступника віленського куратора. Низький ростом з великими семітськими очима, з опухлиною на лівому підборідді, таким він увижається мені, немов живий, досьогодні. З природи був він вибуховий, не скупився терпкими словами, але й потрапив бути, сказати б, „добротливим оригіналом”. Яюсь у оні роки, коли мені приходилося бідувати, а мій одяг — єдиний костюм, протерся і вилиняв до такої міри, що соромно було в ньому появлятися на вулиці, сталася в моєму житті подія. Якраз по Різдвяних вакаціях наша школа влаштувала бал. Запрошено, пригадую, гімназісток з гімназії Ожеховської, бал заповідався гучним і відбувся з великим успіхом. На балю був учительський персонал включно з паном Мерсоном. Та я, нажаль, на балю не міг бути. Бистре око Мерсона помітило мою відсутність. На другий день він мене поспитав у клясі, чому це я не ба-

вився на балю разом зі своїми колегами. Я зам'явся і викрутився якоюсь непереконливою причиною. Пан Мерсон приглянувся мені уважніше, зупинився очима на моєму піджаку. Після лекції прикликав мене до себе і м'яко сказав.

— Сьогодні ввечері прийди до мене, хочу з тобою поговорити.

Я, звичайно, зголосився ввечері у пана Мерсона, та його не застав дома. Зате наймичка передала мені якийсь пакунок і сказала, що це від пана інженера. Я розпакував у себе в кімнаті пакунок. У ньому був костюм із бельського прекрасного матеріалу. Я почав примірювати і швидко переконався, що був він шитий на пана Мерсона. Можливо, що він його не вподобав і віддав мені. Взагалі, згадуючи ще тепер інженера Мерсона, не можу не згадати його доброго серця. Мої матеріальні обставини за час студій були погані, інколи навіть дуже погані. І в найкритичніші хвилини інженер Мерсон потрапив якоюсь мірою мені допомогти. Десь у 1937 році зустрів я його у Вільні на вулиці Міцкевича.

— Що робиш, юначе? — поспитав мене, уважно міряючи мене своїм поглядом.

— Нічого. Літні вакації, байдикую.

— Зголосіться після двох годин у мене в бюрі.

Я зголосився. Він довго не думаючи передав мені проект побудови трьох бетонних сходів у школі число сім. Треба було побудувати бетонні приступці, бетонні три тераси з бетонними бар'єрами. Я на будівництві трохи визнавався. Взяв проект до дому, підкалькулював, скільки б ця робота включно з матеріалом мала коштувати і заміс оферту інженерові Мерсонові. За одну терасу зі сходами я визначив ціну двісті злотих. Три тераси мали б коштувати шістьсот злотих. Мерсон кинув зором по оферті, скривився і грубо сказав:

— Дурень із тебе, Теодоре! — злобно сказав він і червоним олівцем перекреслив виставлені підрахункові цифри і під ними написав за кожну терасу по чотириста п'ятдесят злотих. Три тераси мали б коштувати тепер тисячу триста п'ятдесят злотих. Це для мене був наче грім із синього неба. Я було хотів йому дякувати, але він ледь посміхаючись суворо сказав.

— Якщо хочеш утриматися на поверхні, мушиш розумніше калькулювати.

Це перше моє будівельне підприємство дало мені п'ятсот злотих чистого прибутку. Пізніше, аж до війни, я вже на свою руку брав менші ремонтні роботи, заробляючи непогано. І все це завдячую інженерові Мерсонові.

То ж, зустрівшись з ним у Пінську, я сподівався почути від нього чимало поганого про нові порядки, та він через хвилину мені сказав:

— Дивні вони, (большевики), лайливі і гострі

в поведінці, але люди це енергійні і несамовиті. Уявляєш собі, хлопче, прийшло сьогодні перед десятою до мене двох їхніх командирів-інженерів.

— Так от, товариш інженер, — сказали вони, — ми вас зобов'язуємо виконати проект на театр для п'яти тисяч глядачів.

— Гаразд, коли ж мала б розпочатися робота?

— За три дні. А ви мусите виконати плян протягом двадцяти чотирьох годин.

Я розвів руки. — Товариші, — кажу я, — виконати плян на театр і провести статичні обчислення та калькуляцію, я зможу найраньше виконати до чотирьох місяців.

— А ми кажемо, що ви виконаєте за двадцять чотири години, а як не виконаєте, ми вас у тюрму посадимо. Зрозуміли?

— І щож, я вже затряс усіма будівельниками міста: покликав до проєкційної праці всіх інженерів, техніків, креслярів. Дам кожному завдання і хай спішаться на дідька лисого! Лицевий фасад театру я сам запроєкую: дам колони в дорійському стилі, порталъ прикрашу, здається, двома гльобусами, що тримають на плечах земні кулі. Ну, мені ніколи. Бувай, хлопче! А театр має вирости он на цьому скверіку! — докинув він уже здалеку, кивнувши головою в бік скверу з грубими липами, що прикрашав Київську вулицю.

„Захопився, старий!“ — навіялось мені. Мені просто не вміщається в голові це ж большевицьке темпо. Скільки он треба затратити годин, щоб очистити від лип цей скверик! Треба ж ще й викорчувати пні, викопати під величезний льох землю, матеріял доставити і інше, і інше. Та й чи знайдеться бажана кількість будівельного матеріалу в Пінську. Потрібно ж буде масу цементу, каменя, скла, цвяхів, вапна, цегли, будівельного дерева. Хто ж буде звозити на скверик цей матеріал, хіба тажки? Пінськими „балаголами“, чудес не зобиш. І раптом спадає мені на думку немудра советська легенда про перебудову Москви.

— А ми на калясах десятиетажніє дома перетаскуєм с места на место, — ще у Вільні хвалилися свіжоприслані агітатори. Отак, жителі в кам'яниці попивають чай і „перетаскують“ з місця на місце. І ледве, чи нова влада дозволить прикрасити порталъ двома гльобусами із земними кулями на їхніх плечах; здається, ці грецько-рабовласницькі „перезитки“ „найпрогресивніше“ будівельне начальство замінить двома земними кулями із червоними зірками на їхніх чубках. Так буде згідно ідеології партії і доцільности політики Кремля.

На ринку, що на березі Піни, за манастирем езуїтів — пустка. Не видно селян, а мені ж треба знайти якусь фіру, щоб добратися нею додо-

З ДІЯЛЬНОСТІ ООЧСУ

В. Щербій

ЗУСТРІЧ З ПОЕТОМ

Богдан Нижанківський — один з тих поетів-письменників, що, хоч і мають свій власний світ, уміють жити серед громади. Ділитися її radoщами й гіркотою, її успіхами й невдачами.

І тому то дітройтська громада вітала його тепло, щиросердечно. Підходили до нього, дружньо стискали руку Дуфти. Він підписувався на окладинці своєї „Ваготи”, що в Дітройті вже її видав, майже, за рахунок своїх невеликих зарібків при допомозі своїх найближчих друзів. І... книжечка порохом припадає на полицях двох місцевих книгарень і в невибагливому мешканні автора.

Вечір Богдана Нижанківського, що відбувся в Дітройті 30. березня ц. р., часує думку, ставить певні вимоги до громади.

му. До мого села з Пінська рівно двадцять п'ять кілометрів. Трохи далекувато. Обходжу ринок, заглядаю потім до жидівських заїздів, у яких, звичайно, мали звичку зупинятися мої односельчани — нікого нема. Нарешті споглядаю на свої ноги і вирушаю на міст, що перетинає Піну в напрямі села Пліщини. Міст був пошкоджений поляками. Інженер Мерсон сяк-так підреперував його для пішоходів. За мостом простою стрічкою мчить між болотами шоса до дерев'яного мосту, що над Струменем. За дерев'яним мостом, кілометрів зо три — село Пліщини. Безкрайній простір боліт заспокоює мене. І кожного разу, коли я приїздив із Вільна до Пінська і прямував цією шосою до мого села — огортало мене якесь тремтливе почуття. Зір лише ген, ген, аж до синього обрїю, а під синім обрїєм темні цятинки верб — це поліське село, яке ж рідне моему серцю! Ранньою весною обочіж цієї шоси широчезні розливиська води; безмежна гладь води і пожмурки сонця на цій воді. Зараз болота зеленіють отавою, настовбичені вони порозкидуваними стїжками сіна. Опасисті здолу і банясті вгорі. Десь перед Рїздвом поліщуки будуть звозити їх до своїх садиб.

Дерев'яний міст над Струменем уже не контуриться перед моїм поглядом: вириває переді мною в усій повноті. Ще з кілька хвилин і я буду вже за ним. А там село Пліщини. За мостом уже не буде брукованої шоси — буду копатися пісковою дорогою ще вісімнадцять кілометрів до мого рідного села. І усвідомлюю собі, що це я вперше прибув на Полїсся на стале перебування. Прощай далеке Вільно і вітай рідна земле!

(Продовження в наступному числі)

Добре зробив дітройтський відділ Організації Оборони Чотирьох Свобід України, влаштувавши такий вечір. Можливо та наша громада сприйме ті думки й вимоги й дасть повну можливість розвиватися нашій культурі на чужині, розстрілюваній на землях. І цим думкам, що їх викликала дуже вдала імпреза дітройтського відділу ООЧСУ присвятимо увагу.

Безспірним видається, що нехїть нашого читацького загалу до друкованого слова все більше набирає на силі.

Колись, дома, доводилось переглядати статистику, якою переводжувано порівняння подачі й попиту друкованого слова між західньо європейськими країнами й тою частиною України, в якій наші люди могли, умовно вільно, заспокоювати свої читацькі потреби.

Пригадується, що український читач не міг витримати порівняння в консумції в цій ділянці навіть з маленьким Люксембургом.

У західніх країнах, як ми могли це обсервувати, а тепер в заоканських країнах, пересічний інтелігент уважає **конечністю**, майже такою, як їстівні припаси, мати в себе домашню бібліотеку, її поповнювати книжковими новинами, не згадуючи вже про періодичну літературу: журнал, газета, яку щоденно купує (а не в суцїдів позичає).

Звичайно, при такій звичці західнього читача, творці західньої культури мають повну і всесторонню можливість віддаватись культурній рообтї, творити культуру.

Не знаю, чи колибудь (без державних умовин) ми будемо спроможні дати таку можливість нашим творцям культури, тому про це й не доведеться говорити. Але, коли наші письменники, поети, публіцисти, науковці і т. д. попри важку, для них незвичну роботу, якою забезпечують свій прожиток, знаходять час на те, щоб, бодай в якійсь мірі, надробити те, що ворог в Батьківщині так жорстоко винищує, щоб поповнювати досі надбане й віддати це Україні, та видають на це нераз свій важко зароблений грїш без решти, а наш читацький загал не спроможний викупити випущену коштом автора книжку. — тоді про такий стан не то, що мало говорити, такий стан треба в корені поправити. Кричати треба про читацьку байдужість.

Часто, може, зачасто сиплеться критика на голови провідів наших суспільно-політичних установ за погану роботу, друга ж сторінка медалі в цій критиці лишається поза обсягом критиків.

Клич зберїгання нашої культури на чужині стосується не лише тих, які культуру творять. Український загал має такі самі обов'язки супроти того клича, що й наші письменники, на-

уковці, публіцисти і т. д. І вклад праці в здійснення цього клича загалом далеко менший, як інтелектуалів-професіоналів.

До загалом вимога мінімальна: з грошових надвишок, які часто витрачаються на марно, купити виданий якостево добрий твір.

І це створить можливість зберігати нашу рідну культуру на чужині й творити підґрунтя для ширення нашої культури в світі, в якому ми живемо.

Процес обростання чужим товщем (а до цього треба признатись), який все далі прибирає на темпі, — не пособляє тим вимогам, які собі в ім'я Батьківщини ставимо.

А, хіба прекрасна „Молитва” Б. Нижанківського, якою був започаткований його вечір, яку з такою увагою слухали численні приявні, це не крик проти обростання чужиною?

Поет молитесь:

Тугу нашу, Господи, благослови, що з нею наче з костуром своїм жебрак, минаємо стовпи придорожні, в невідоме ведені Твоєю волею.

.....
..... І Ти у камінь тугу що перетопи,
.....

..... Щоб встояв кожний в зустрічі рідальній.

І, чи не варта понести цю книжечку між широкий наш загал, той, що для нього не має вже нічого „цікавого” й розбуджувати в нього цю спасаему тугу до своєї втраченої, але тієї, на яку очікується, Батьківщини?

Звичайно, цю книжечку треба понести до кожної нашої людини, заплативши за неї й переконати тих, що вже визбулися туги до землі своєї й своїх батьків, щоб вони набули її. І, може, вона, ця „Молитва” Б. Нижанківського викреше тугу, а з тим охоту чину для Батьківщини.

І, може, від твердої віри з цієї книжечки, від віри в певне завтрішнє, як от:

О жди, тривай і вір з душею завжди доброю,
з душею чистою, вдивляючись у простір.

Чей темінь перетне, протне сигнал з-за обрію —
лункий, співучий постріл.

відживе віра тих, що вже її втрачають...

І це не ласка для поета, коли набуваємо на власність того роду книжки.

Відводячи кілька рядків самій цілі, з кожного погляду, корисній імпрезі в Дітроїті, належить висловити задоволення з того, що дітроїтська ООЧСУ започаткувала в терені корисну роботу.

Зустрічі громади з нашими письменниками, поетами заохочують широку громаду живіше цікавитись друкованим словом.

І наведені в горі думки, мабуть, і були в інтенції організаторів зустрічі громади з поетом.

Не йшлося про гучний ювілей, ні про напушені авторські вечори. Йшлося про зустріч громади з поетом-письменником, якого та громада зустрічає, майже кожного дня: при Фордовій „лайнні”, при okazіях таких чи таких громадських імпрез, чи громадської роботи і т. д., а не бачить його таким, яким вона повинна б його насамперед бачити. Бо, коли б ми його бачили насамперед, як поета-письменника, його твори, власним коштом видані, порох не присідавби!

І Ця зустріч була й насправді родинна, товариська.

Мистець Едвард Козак своїм коротким словом зумів надати тон цьому приємному й корисному вечорові. І читання автора уривку його оповідання: „П'ятий з черги” і рецитації його поезії та сатири, як теж виступ відомого піяніста-віртуоза Бориса Максимовича та чвірки бандуристів створювали приємну атмосферу в чисельному гурті, що за склянкою чаю уважно прислухувався тихому голосові автора, коли читав-розказував про те, як невгнуті борці за волю віддавали життя своє за ради своїх друзів в часі німецької окупації.

Гадаю, що дуже добре зробили б і другі відділи ООЧСУ, коли пішли б слідом дітроїтців, організуючи такі зустрічі громади з письменниками, науковцями і т. д. на своїх теренах. Користь з того таки була б.

ТЕЛЕГРАМА МЕЙОРА МІСТА НЬЮ ЙОРКУ ІХ З'їЗДУ ООЧСУ

Нью Йорк, 8 березня 1957 р.

Проф. І. Вовчукові,

Організація Оборони Чотирьох Свобід
України.

В імені населення м. Нью Йорку я радий висловити Вашим делегатам з нагоди Річної Ювілейної Конвенції своє сердечне привітання і найкращі побажання. Ваша боротьба проти комунізму знаходить щиросердечну підтримку нашого міста і я маю надію, що прийде день, коли практичні наслідки вашої діяльності будуть здійснені.

Роберт Ф. Вагнер, Мейор

НАЦІОНАЛІЗМ У СВІТІ — НАДІЯ АМЕРИКИ

(Привіт від Д-ра Лева Е. Добрянського, Голови УККА, прочитаний п. С. Яремою, ексективним директором УККА, на ювілейному бенкеті ООЧСУ з нагоди 10-ліття на ІХ З'їзді Організації 9 березня 1957 р., в Укр. Народньому Домі в Нью Йорку).

Професор Вовчук і дорогі друзі! Я глибоко

шкодію, що збіг обставин перешкоджає мені бути сьогодні разом з вами. Проте, я радий, бодай у такий спосіб, висловити вам свої найщиріші побажання перевести ювілейну Конвенцію якнайуспішніше, а також і висловити кілька думок, що в'яжуть нас разом у боротьбі проти комуністично-російського імперіялізму, за справді незалежну Україну.

Як всі ви знаєте, ця боротьба сьогодні є боротьбою Америки. Разом із силами світового націоналізму у цій боротьбі — і тільки з ними — Америка сподівається виграти цю боротьбу. Вам, мої дорогі друзі, припадає важкий обов'язок у цій боротьбі. Своїми енергійними і безнастанними зусиллями ви допомагаєте нашим приятелям американцям збагнути правду природу (справжню суть) цієї світової боротьби.

Ваша співпраця і постійна підтримка УККА і його відділів дає велику сатисфакцію і ми дякуємо вам за це. Доти, доки я буду на чолі нашої національної групи, ви можете бути цілком певні, що не буде жадних компромісів щодо морального і політичного підложжя у всьому напрямку чину нашої спільноти в цій боротьбі. Націоналізм, незалежність, патріотизм і Бог — це сили, які скріплюють нас і за які ми завжди будемо боротися. „Коекзистенція”, тітоїзм — в Україні або де б то не було — і „контейнмент” є засади, проти яких ми постійно будемо виступати і протестувати.

Багато людей позбулося ілюзій в наслідок того, що Захід не підтримав Мадярської революції. Ні я, ані ви до тих людей не належимо. Ми, звичайно, дуже шкодуємо, що цю можливість було втрачено. Але водночас це є і доброю наукою для нас, щоб збільшити наші зусилля у пропагуванні правди націоналізму і слабости структури російської комуністичної імперії. Ні вас, ні мене не може обдурити пом'якшення політики, що його застосує Москва по відношенню до України. Ні, ми будемо продовжувати боротьбу із ще більшою наполегливістю, але завжди з політичною прозорливістю і глибиною передбачення.

Нехай Бог благословить вас усіх, благословить нашу боротьбу — за Україну, Америку і свободу в усьому світі.

Чи набули книжку —

Д. ДОНЦОВ

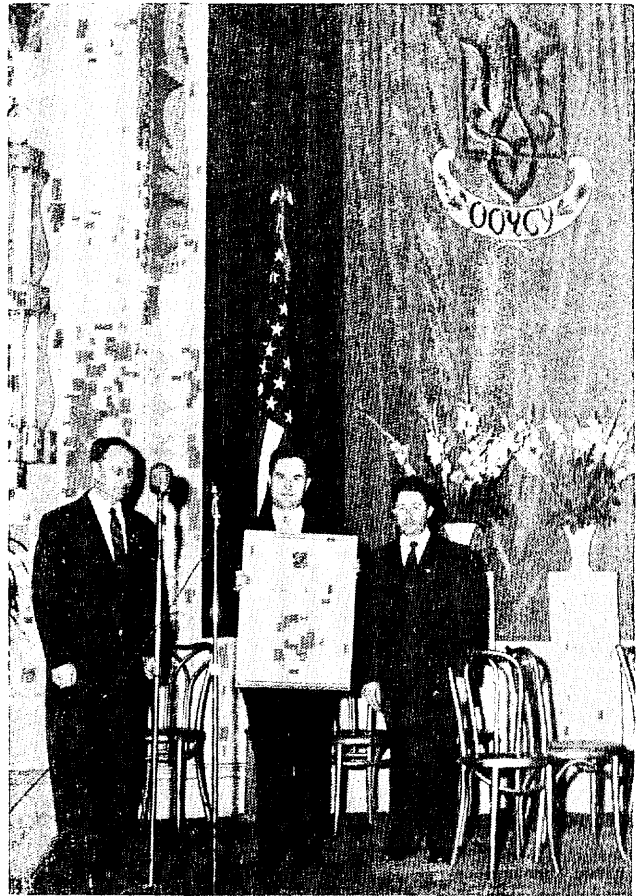
„ПІДСТАВИ НАШОЇ ПОЛІТИКИ”

з вступною статтею автора.

Видавництво радить читачам „Вісника” і громадянствові придбати цю книжку.

Відділи ООЧСУ, Осередки СУМА! Організуйте кольпортажу цінної книжки.

В и д а в н и ц т в о

„Слово до Друзів Ювілятів” склали на бенкеті 9-го З'їзду ООЧСУ від Т-ва Б. В. УПА М. Грицьков'ян і І. Ділай. Вгорі декоративна відзнака ООЧСУ — робота скульптора М. Черешньовського.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника .... .50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошовим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошові перекази треба вповнювати на адресу:

“V I S N Y K”

**P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.**

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія

Головний редактор

І. Вовчук

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД

Міннеаполіс:

По 1 дол.: І. Вакіряк, В. Сас, В. Моцьо, М. Іваскевич, Г. Папіж, А. Загородний, Д. Бусяк, М. Яворський, Д. Мандибур, Е. Яворський, І. Машталір, В. Микуляк, П. Квасниця, Е. Човган, Головка, П. Кміт, Д. Кміт, П. Гуцал, Гнатів, В. Лісович, М. Черемис, В. Крамарчук, Г. Литвинчук, В. Кміт, А. Загородній, К. Сольчаник.

По 50 цент.: Ю. Фішер, М. Івасюк, Й. Бучек, О. Колодницький, П. Буник, П. Бреславець.

Клівленд:

3 дол.: І. Озарко.

По 2 дол.: П. Незнаний, М. Гевко, Д-р Левицький, В. Шудан, М. Бібік, В. Мудрак, С. Чабанюк, В. Хома.

По 1 дол.: О. Теркало, М. Дикий, Т. Гатлан, І. Маричко, І. Кульбачинський, І. Лагуша, Я. Шокалюк, М. Ярема, В. Жук, М. Сивий, О. Лівий, Г. Головка, Т. Бурий, Петрівський, І. Вільшанецький, С. Савчак, П. Райца, І. Грушевський, П. Гупаловський, О. Чубатій, Т. Цішкевич, Д. Ягольницький, Т. Лесів, М. Жовнір, П. Венгрин, М. Макар, Е. Собота, В. Зуз.

По 50 цент.: І. Кузняк, І. Краснянський, П. Підгірський, М. Сорочак, Г. Терлецький, І. Теркун, Ф. Норбат.

Джерзі Сіті:

5 дол.: П. Вох.

3 дол.: М. Шеремета.

По 2 дол.: С. Домарецький, В. Содівник, Д. Дидик.

По 1 дол.: М. Голубець, В. Гаврилук, С. Миколишин, І. Щупляк, А. Шубик, Г. Бачинський, А. Лисак, М. Малишевський, Нерозбірчивий, М. Бурак.

Ньюарк:

10 дол.: Дмитро Шейна.

По 3 дол.: Ю. Кононів, Я. Яворський, А. Андріак.

По 2 дол.: В. Гнатів, Гнатів, А. Рогальський, М. Базилюк, Б. Процик, А. Виник, І Галій; Л. Мигаль — 1.50 дол.

По 1 дол.: І. Вертипорох, І. Іванчук, М. Красножоний, М. Лаврів, М. Кормило, В. Псуй, О. Жулинський, Г. Шпигульський, Г. Янів, П. Будник, І. Назар, М. Семанишин, Н. Басняк, А. Бориченко, М. Лаврів.

ЗБІРКА НА ФОНДИ ПАБНА:

Жіноцтво 25 Відділу ООЧСУ в Рочестері — \$15.00.

ВИДАВНИЦТВО „ВІСНИК” МАЄ НА ПРОДАЖ

ТАКІ КНИЖКИ:

Нові видання:	Ціна в дол.
Д. Донцов: Підстави нашої політики, 210 стор., тверда оправа	2.75
..... м'яка оправа	2.25
М. Чировський: The economic factors in the growth of Russia, тв. оправа, 178 стор.	3.75
Е. Маланюк: До проблеми большеви зму, стор. 82.	1.00
Я. Гриневич: Віруючий Франко, 27 стор.	0.25
П. Кізко: Буде завтра день, поезії, 47 стор.	0.50

Видання минулих років з ОПУСТОМ:

* * * Історія Русів, 346 стор., тв. опр.	3.00
..... м'яка опр.	2.50
Д. Донцов: Правда прадідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поетика весняних меж — Олена Теліга, 93 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Українсько-московська угода 1654 р., 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Treaty of Pereyaslav, 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська державність, 24 стор.	0.25
Проф. В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, 37 стор.	0.25
В. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
Гр. Косинка: Фавст з Поділля, 96 стор.	0.50
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, 80 стор.	0.50
П. Мірчук: Відродження великої ідеї, 63 стор.	0.50
П. Мірчук: З мого духа печаттю (у 25-ліття ОУН), 30 стор.	0.25
П. Мірчук: Акт відновлення Української Державности 30 червня 1941 р.	0.25
В. Січинський: Крим, істор, нарис, 31 стор.	0.25
Т. Ерем: Советський акваріум, 142 стор.	0.50
М. Щербак: Шлях у вічність, поема, 29 стор.	0.25
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1953, 1954, 1955 і 1956 рр. в гарній полотн. оправі з золотими витисками	5.00